

Universiteit
Leiden
The Netherlands

'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden

Dulm, F. van der

Citation

Dulm, F. van der. (2012, February 9). *'Zonder eigen gewinne en glorie' : Mr. Iman Wilhelm Falck (1736-1785), gouverneur en directeur van Ceylon en Onderhorigheden*. Uitgeverij Verloren, Hilversum. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18470>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

13 De Vierde Engelse Oorlog in Voor-Indië 1781-1783

De blanke zwaan omhoog,
Op vleugelen verheven
Zal nooit voor 't lafgeblaf
Van dolle honden beven.¹

13.1 Oorlog

Van ons vaderland horen wij niets. De Engelsen verbreiden overal, dat de Hollanders slaapen en bij den Indiaan geeft het voorzeker een vernederend denkbeeld van een volk 't welk vele maanden na de uitgekbroken oorlog geen ontzet krijgt ...²

Op 5 juni 1781 ontving Falck een missive van de gouverneur en raden van de Kaap gedateerd 3 april. Hierin stond dat zij op 29 februari een brief³ hadden ontvangen van Mathijs Lestevenon van Berkenrode,⁴ ambassadeur aan het Franse Hof, met bericht dat op 20 januari de oorlogsdeclaratie van Groot-Brittannië aan de Republiek was gepubliceerd. Falck wist dat er spanningen waren met de Britten, maar hij was zeer verbaasd dat hij niet rechtstreeks iets over de oorlogsverklaring had gehoord uit 'het Vaderland'.⁵ In de Raad beklagde hij zich er over dat de laatste brieven van de bewindhebbers van 27 mei 1780 dateerden. Hij vond dat de bewindhebbers in dit geval een speciaal adviesschip hadden moeten uitrusten. Falck en de leden stelden dat zij bereid waren het aan hen toevertrouwde grondgebied met kracht te verdedigen, maar zij moesten wel voldoende middelen voor de verdediging krijgen.⁶ Voor

¹ NAK, HCA inv. nr. 32/375; gedichtje gevonden tussen de brieven van het VOC-schip Held Woltemade, dat toevallig een goed allegorisch beeld geeft over de manier waarop Falck en de Compagnie zich verzetten tegen de aanvallen van de Britten.

² NA, VOC inv. nr. 3615, Resolutie Secrete Raad, 6 juni 1781.

³ Richmond, *Navy in India*, 132; deze brief was op last van de Franse minister van marine De Castries met het fregat Sylphile naar de Kaap gezonden met bericht over de oorlogsdreiging van Van Berkenrode; het was de bedoeling dat de informatie eveneens zou worden doorgezonden naar Colombo. Gouverneur Van Plettenberg van de Kaap zond zowel een schip naar Colombo als naar Batavia met de informatie.

⁴ Mathijs Lestevenon, heer van Berkenrode (Amsterdam, 1715-1797) aanvankelijk schepen en secretaris van Amsterdam; 1750-1792, ordinaris ambassadeur aan het Hof van de koning van Frankrijk (KHA, Archief Willem V inv. nr. 1053, briefwisseling met de Prins vanuit Parijs, 1783-1785).

⁵ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins; 26 oktober 1781; Batavia werd ook via de landroute geïnformeerd.

⁶ NA, VOC inv. nr. 3615, Resolutie Raad, 25 oktober 1781.

Falck was dat vooral een oorlogsvloot; hij had zijn opvattingen over de landsverdediging van het eiland, die hij in zijn *Aanmerkingen op de Reflexien* naar voren had gebracht, nimmer losgelaten: vanaf het land was Ceylon niet permanent te verdedigen; slechts de hoofdvestigingen konden behouden worden totdat er versterkingen waren gearriveerd of een sterke bondgenoot hulp bracht. Hij wist niet precies hoe de Republiek er op het moment van het uitbreken van de oorlog voorstond. Via een brief van neef Otto kwam hij er achter hoe de situatie er begin 1781 uit had gezien en welke problemen zich daar voordeden met de zwaar verwaarloosde defensie. Falck kon pas begin 1782 te weten komen dat er in januari 1781 meer dan 200 schepen waren overmeesterd door de Royal Navy en Britse kapers; dat de scheepvaart volledig was lam komen te liggen en dat er van enig krachtadig substantieel tegenwicht geen sprake was. Hij wist ook niet dat aan het begin van de oorlog de commissie voor zeezaken uit de Staten-Generaal na overleg met de admiraliteiten tot de conclusie was gekomen dat het merendeel van de oorlogsschepen niet zeewaardig was, dat slechts een gering aantal schepen operationeel was voor dienst ter zee en dat de vereiste 18.500 bemanningsleden maar voor een klein deel aanwezig waren.

Er was wel geld voor nieuwbouw beschikbaar gesteld door de Staten-Generaal, maar er waren nog geen schepen op stapel gezet en bovendien waren de voorraden in de magazijnen niet op orde. De wens van de Staten-Generaal om op korte termijn een vloot naar de Oost te sturen, was dan ook onuitvoerbaar.⁷ Over zo'n plan was Falck overigens niets ter ore gekomen. De Prins had op 26 december 1780 wel een voorstel gedaan voor versterking van de defensie, dat zowel versterking van de vloot als uitbreiding van het Staatse leger inhield. Het was begin 1781 door de meerderheid in de Staten-Generaal aangenomen met stemmen vóór van de Staten van Holland, Gelderland, Utrecht en Overijssel. Het leger zou daarna kunnen worden uitgebreid met 20.170 man en de vloot versterkt met een 40-tal linesschepen en fregatten. Maar voorlopig waren in de Nederlandse havens niet meer dan 33 oorlogsschepen, waarvan 11 linesschepen, beschikbaar.⁸ De meeste waren oud en in een uitermate slechte staat van onderhoud. De daadwerkelijke versterking van leger en vloot kwam langzaam tot stand. De bestuurders in de Republiek en in Batavia dachten dat zij nog wel wat konden doen aan de verwaarloosde defensie in de Oost; in werkelijkheid was het allemaal te weinig en veel te laat.

De Compagnie had dringend behoefte aan de reeds lang geleden gevraagde troepenversterkingen en aan een eskader van de Staatse vloot. Bij gebrek aan steun was zij daardoor overgeleverd aan de krachtige vloottenheden van de Royal Navy die door de Britse regering aan de EIC ter beschikking waren gesteld. Hiertegen zou alleen kunnen worden opgetreden door een sterk Staats eskader, of misschien door een Franse vloot die onverwachts aan de horizon zou opdoemen als redder in de nood.

Na bespreking op 5 juni 1781 van de onheilspellende missive van de Kaap werd besloten onmiddellijk bericht over de uitgebroken oorlog te zenden naar Coromandel, Malabar, Bengalen en Surat. In de brieven aan de commandeur van Cochin en de gouverneur van de Coromandel werd tevens zeer uitdrukkelijk het verzoek herhaald de uitgeleende detachee-

⁷ Jonge, *Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen*, 422; Bartstra, *Vlootherstel en legeraugmentatie*, 125.

⁸ Jonge, *Geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen*, 475.

menten terug te sturen. In Tuticorin mocht de Ceylonese eenheid nog even blijven.

Hoe de Compagniesvestigingen zich zouden moeten redden, bleef voor de bestuurders in Zuid-India vaag. De Hoge Regering kon niets doen en Ceylon had alle troepen nodig voor zijn eigen verdediging.

Door Colombo werd aan de bewindhebbers bericht dat men van recente informatie was verstoken doordat de Britten het VOC-schip *Held Woltemade* hadden genomen in de baai van Hondskop bij de Kaap.⁹ In werkelijkheid lag de informatiestroom al vele maanden langer praktisch stil. Met de kennis van de brieven uit Patria aan boord van de *Woltemade* zou men in Colombo niet veel wijzer zijn geworden: er stond maar weinig in over de situatie in Patria. Met veel moeite was Batavia via de landweg op de hoogte gesteld van de laatste gebeurtenissen in Europa en wist de Hoge Regering wat meer om de Compagniesbestuurders op Ceylon en in Zuid-India te berichten.¹⁰

13.1.1 ‘Negapatnam een voormuur van Ceilon’¹¹

In Negapatnam waren de particuliere Britse kooplieden al geruime tijd op de hoogte van de oorlogssituatie, maar zij hadden volgens Falck ‘hun kaken op elkaar gehouden’ om zolang mogelijk van de neutraliteit van de Compagnie te kunnen profiteren.¹² De indruk bestaat dat dit niet gold voor het bestuur van Madras en de bevelvoerder van het Britse eskader. Zij beiden wisten nog van niets, maar waren uiteraard op de hoogte van de steeds verder oplopende incidenten en spanningen tussen beide landen in Europa. Dat veranderde op 22 juni 1781. Vice-admiraal Hughes ontving bericht uit Londen over de uitgebroken oorlog. Naast een kopie van de formele oorlogsverklaring kreeg hij een instructie van het Geheime Comité van de EIC dat hij de Compagniesbezittingen moest veroveren in Zuid-India en in het bijzonder op Ceylon.¹³

In de nacht van 8 juli 1781 ging de Royal Navy tot actie over; zes oorlogsschepen voeren de baai van Negapatnam binnen en namen 24 Compagniesvaartuigen in beslag. Twee VOC-schepen wisten te ontsnappen en voeren naar Trincomalee om aldaar te schuilen. De volgende morgen zond Hughes een kopie van het oorlogsmanifest aan Van Vlissingen. Hughes schreef dat hij geen eerdere gelegenheid had gehad hem in te lichten. Met de verovering van Negapatnam zouden de Britten twee belangrijke doelen bereiken. In de eerste plaats blokkeerden zij hiermee de aanvoerlijnen voor de extra troepen die Haider Ali nodig had voor zijn verovering van Tanjore. In de tweede plaats voorkwamen zij dat de te verwachten Franse vloot daar kon ankeren. De stranden in de omgeving waren een gunstige landings- en voorradingsplaats voor de Franse troepen.

De Britten gingen na de blokkade van Negapatnam door met het zich meester te maken van de kleine Compagniesfactorijen langs de Coromandel. Het leek er volgens Falck op dat

⁹ NA, VOC inv. nr. 9984, Iman Willem Falck aan de Heren XVII, 10 februari 1781; KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 12 februari 1782.

¹⁰ Steur, *Herstel of Ondergang*, 130.

¹¹ NA, VOC inv. nr. 3615, Resolutie Raad en Secrete Raad, 17 oktober 1781.

¹² KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 16 oktober 1782.

¹³ Richmond, *Navy in India*, 115.

er eerst gehandeld werd en daarna met de Nederlanders gecommuniceerd. Met deze gedachte deed hij de werkelijkheid geweld aan; Van Vlissingen had na ontvangst van de brief uit Colombo van 13 juni 1781, waarin bericht werd over de staat van oorlog met de Britten, niet direct aan de schippers van de schepen op de rede opdracht gegeven zich onder bescherming van het geschut van de vestingwerken van Negapatnam te plaatsen. Dit deed Hughes het jaar daarop wel bij de komst van de Franse vloot. De gouverneur nam alleen maatregelen landinwaarts en niet naar de zeezijde vanwaar het grootste gevaar was te duchten. Hij verwittigde zijn Compagniesvertegenwoordigers aan het Hof van Haider Ali, Simons¹⁴ en Geeke¹⁵ en verzocht hen de sultan in te lichten. Haider Ali liet weten dat hij een alliantie wilde aangaan met de Compagnie, mits deze bereid was hem direct hulp te bieden. Hij zou op zijn beurt voor bescherming zorgen waar dat maar werd gewenst. Van Vlissingen en zijn Raad waren onmiddellijk voor een offensief en defensief verbond¹⁶ zonder dat gewacht zou worden op toestemming van de Hoge Regering. Haider Ali wilde in dat geval weten waaruit de assistentie van de Compagnie zou bestaan. Van Vlissingen stelde een conceptverdrag op dat hij voor commentaar naar Falck zond. Vermoedelijk ontvingen Simons en Geeke een kopie van dit document. Op 29 juli werd het verdrag door Haider Ali ondertekend en begin september ontving Van Vlissingen het geratificeerde exemplaar.¹⁷ Falck, die het eens was met Van Vlissingen op het punt van een verdrag, stelde in de Raad de vraag aan de orde of Colombo een alliantie met Haider Ali moest sluiten. Er werd uiteindelijk besloten nog niet zover te gaan. Ook werd de vraag van de Hoge Regering aan de orde gesteld of het niet raadzaam was voor het behoud van Ceylon de aanwezigheid van de Compagnie aan de Coromandel 'aftebreeken'. De Raad was van oordeel dat Negapatnam moest worden aangehouden omdat anders elk contact met Haiders leger zou worden verloren; de leden stelden dat Negapatnam een 'voormuur' was voor Ceylon. Deze vesting zou versterkt moeten worden totdat 'het ontzet' uit Nederland kwam; het terugtrekken zou ook het 'misnoegen van Haider Ali op de hals halen, dien men egter tegenwoordig volstrekt in een goeden luim moet zoeken te houden'.¹⁸

Haider Ali kreeg op grond van het verdrag met Negapatnam munitie en een detachement van ongeveer 600 man onder commando van luitenant Koks. Dit detachement keerde eind december 1781 terug en was aangevuld met 2100 manschappen uit het Mysorse leger. De troepen werden gestationeerd op de verdedigingswerken. Van Vlissingen beschikte hierdoor over een omvangrijke strijdmacht: naast de Europese Compagnie soldaten, Maleiers ook nog eens 1500 cavaleristen van Haider Ali. In de vroege ochtend van 30 oktober ging een detachement van het zuidelijke Britse leger onder Munro tot de aanval over. In de baai landden een bataljon mariniers en een bataljon scheepsvolk afkomstig van het eskader onder Hughes dat sedert augustus de zeezijde had geblokkeerd. Deze zette grote haast achter de verovering, want hij wilde conform zijn instructie zo snel mogelijk ook Trincoma-

14 Jan Daniël Simons (?), 1759 bevorderd tot onderkoopman (*Generale Missiven*, RGP XIII); 1766 onderkoopman Seringapatnam (*Hollandsche Mercurius* 1766) en agent VOC aan het Hof Haider Ali.

15 Geeke (geen nadere gegevens gevonden); 1766 onderkoopman Seringapatnam; 1783 koopman/agent te Tranquebar.

16 NA, VOC inv. nr. 3615, Reinier van Vlissingen aan Iman Willem Falck, 8 juli en 17 augustus 1781.

17 NA, VOC inv. nr. 3615, Reinier van Vlissingen aan Gouverneur-Generaal en Raden, 4 september 1781.

18 NA, VOC inv. nr. 3615, Resolutie Raad en Secrete Raad, 17 oktober 1781.

lee in handen krijgen voordat een Frans eskader arriveerde. Medio september zouden de moessonstormen uitbreken waardoor hij nog maar een maand de tijd had.¹⁹ In deze periode kreeg hij versterking van twee linieschepen die hadden behoord tot het oorspronkelijke eskader van commandeur George Johnstone²⁰ dat in maart 1781 Engeland had verlaten. Dit eskader komt nog uitgebreid in hoofdstuk 13 aan de orde. De commandant van HMS *Morcarca* wist te melden dat er nog een paar oorlogs- en transportschepen van het eskader onderweg waren.²¹

Op 29 oktober lukte het Munro de buitenste linies bij Negapatnam te overmeesteren, waardoor het voorterrein aan de noordzijde van de vesting open kwam te liggen. Een deel van de Mysorse troepen zou bij het zien van de Britten zijn gevlucht, waarna de overige Compagniestroepen gedwongen werden zich in de vesting terug te trekken. Begin november begon het eerste bombardement met de 18-ponders van de Britse troepen en met het geschut van de schepen van de Royal Navy. Van Vlissingen werd gesommeerd zich over te geven; hij weigerde en liet zelfs uitvallen doen, echter zonder enig resultaat. Op 10 november kreeg de Raad van plaatsvervangend gouverneur Mossel te horen dat er nog maar kruit was voor één dag; daarop werd besloten te capituleren. Alle handelswaar, munitie, 218 kanonnen en 3000 musketten werden overdragen aan de Britten.²² Op 12 november namen de Britten de stad over.²³ Volgens Mysore zou er sprake zijn geweest van verraad. Toen volgens de Hoge Regering hiervoor steeds meer aanwijzingen bleken te zijn, werd door haar een onderzoekcommissie ingesteld onder leiding van Falck.

13.1.2 De Malabar

De nieuwe commandeur van de Malabar Van Angelbeek had het bericht over de oorlog aanvankelijk stil gehouden en lichtte zijn Raad pas in op 19 juli. Door dit zwijgen hoopte hij zich beter te kunnen voorbereiden. In de Raad van Cochin werd na de aankondiging direct besloten het nog steeds bestaande geschil met Haider Ali bij te leggen over het al dan niet opgeven van het beheer door de Compagnie van de kuststreek van het district Paponetty en aanpalende districten onder het fort Cranganoor. De factorij en een loge te Chetwai behoorden eveneens tot dit district. Gezamenlijk vormden deze de noordelijke Compagnieslanden aan de Malabar, gelegen boven Cochin binnen het vorstendom van Cranganoor.

Een verdrag met Haider Ali betekende dat zijn aartsvijanden Rama Varma, radja van Travancore en de radja van Cochin moesten worden ingelicht. De eerste wilde niets met Haider Ali te maken hebben. Hij stelde dat indien de Compagnie vrede sloot met Haider Ali, hij zich daartegen zou verzetten. Hoewel Van Angelbeek vond dat Rama Varma niet te vertrou-

¹⁹ BL, IOR inv. nr. Z/E/4/2/M80, Madras Select Committee Proceedings, Hughes aan Governor and Councillors of Madras, 26 September 1781.

²⁰ George Johnstone (1730-1787), 1746 adelborst; 1755 luitenant; 1762 kapitein ter zee; 1763 commandeur en gouverneur van West Florida; 1767 Parlements lid; 1779 commandeur van een eskader dankzij Lord Sandwich; 1781 met eskader richting de Kaap; na mislukking van het doel van zijn tocht terug naar Londen en zijn parlementszetel.

²¹ Richmond, *Navy in India*, 161.

²² Richmond, *Navy in India*, 172.

²³ Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 117.

wen was, moest hij wel met alle mogelijke overredingskracht worden afgehouden van samenwerking met de Britten.

Van Angelbeek had nóg een dilemma: hij verwachtte dat Haider Ali de Compagnie zou vragen hem te steunen bij de verovering van Tellicherry, de enige vestiging van de EIC in Travancore. Op zijn beurt hoopte Van Angelbeek te kunnen rekenen op Haider Ali's steun bij een Britse aanval op Cochin. Hij wist niet goed hoe hij het dilemma met Travancore moest aanpakken en vroeg Falck om raad. Deze was van oordeel dat er slechts een verdrag van korte duur met Haider Ali moest worden aangegaan. Een overeenkomst met diens trouwe bondgenoot generaal Sardar Khan en eerdergenoemde vriend van de Compagnie was wel toegestaan. Falck was ervan overtuigd dat de oorlog niet lang zou duren. Daarna was het misschien nodig een totaal nieuwe politiek voor Travancore voor te stellen. Hij had zich steeds geërgerd aan het afhouden van daadwerkelijke steun aan Travancore op instructie van de Hoge Regering. Het zou betekenen dat Falcks militair-politieke strategie, waarbij Compagniesnederzettingen in Zuid-India en overeenkomsten met Indiase vorsten als voorlinie van Ceylon fungeerden tegen de oprukkende Britse invloed, moest worden herzien.

Ten aanzien van Haider Ali veranderde Falck van mening; het leek hem veel wenselijker dat Rama Varma een gunstig verdrag voor Travancore met Haider Ali sloot. Hierdoor kon de Compagnie een gewoon verdrag met Haider Ali sluiten zonder zich zorgen te maken over een eventueel verdrag tussen de Britten en Travancore. Alles wees er op dat Haider Ali nog steeds Travancore wilde aanvallen en daarvoor de hulp wenste van de Compagnie. Van Angelbeek besloot daarom geen haast te maken met een formeel verdrag met de vorst van Mysore.

Naar aanleiding van het verzoek van Haider Ali merkte Falck in zijn antwoordbrief op dat hij door Batavia was geïnstrueerd de 'gouverneurs' van Cochin en Negapatnam te assisteren.²⁴ Officieel was de titel van Van Angelbeek die van commandeur. De contacten tussen Falck en Van Angelbeek waren zeer intensief tijdens deze oorlogsperiode, niet zo zeer op grond van de oude hechte relatie van gouverneur en vertrouweling, maar vooral omdat de Malabar de enige overgebleven vrij gebleven vestiging van de Compagnie was in Zuid-India.

13.1.3 Contacten met de Fransen en Mysore

Ongeveer op hetzelfde moment dat Falck formeel toestemming had gekregen van de Hoge Regering zich nog intensiever te bemoeien met Zuid-India, werd hij ook gemachtigd een verdrag te sluiten met de Fransen.²⁵ Het vijandelijke optreden van de Britten aan de Coromandel schreef Batavia heel opmerkelijk toe aan de strikte neutraliteitspolitiek van de Republiek en aan het feit dat er zo nu en dan faciliteiten aan de Britten waren gegeven. Deze constatering zal Falck zeker met zeer gemengde gevoelens hebben gelezen; zijn opvattingen over de in zijn ogen gewenste strategische politiek waren steeds helder geweest. Hieronder viel het verbond met de Britten in Zuid-India en zijn positieve opvattingen over allianties

²⁴ NA, VOC inv. nr. 3615, Iman Willem Falck aan Johan Gerard van Angelbeek, 11 november 1781.

²⁵ NA, VOC inv. nr. 3615, Secrete resoluties van Gouverneur-Generaal en Raden, 1774-1781, Gouverneur-Generaal en Raden aan Iman Willem Falck, 6 juli 1781.

met bevriende Indiase vorsten. De Hoge Regering had zich nimmer in welke zin dan ook verder kritisch opgesteld over de neutraliteitspolitiek van de Republiek.

Aan de Prins schreef Falck: wij zijn ‘uiterst bezorgd over de veiligheid maar missen ook de mogelijkheid zich [ons] bij de Engelsen te laten gelden’. Hij meende dat het ondanks het dreigende gevaar toch mogelijk moest zijn zich te weren. Daarnaast berichtte hij over gewone zaken zoals het vertrek naar Patria van de VOC-schepen ‘t Loo en Morgenster.²⁶

De banden met de Fransen had hij, los van instructies uit Batavia, al verder aangehaald op het moment dat bekend werd dat de Republiek in oorlog was met Groot-Brittannië. Hij had een brief gezonden aan de Gouverneur-Generaal van Mauritius, vicomte de Souillac,²⁷ met het verzoek om ‘assistentie van volk en schepen’ en om rijst uit Madagaskar. Op 15 oktober 1781 verscheen voor Colombo de Franse tweemaster *Le Diligent* uit Mauritius met brieven van de Gouverneur-Generaal.²⁸ Tevens bevond zich aan boord Louis Monneron,²⁹ ‘Agent pour la Nation française a Ceylan’ of zoals Falck hem aanduidde: resident van Frankrijk in Colombo. Monneron was afkomstig uit een rijke bankiersfamilie uit Bordeaux. Hij was eerder opgetreden als agent aan het hof van Haider Ali. Hier had hij niet geschroomd goederen te leveren aan vice-admiraal Hughes onder het mom dat deze handelswijze inkomsten opleverde die hij hard nodig had voor de Franse vloot. Bij terugkomst in Frankrijk had hij veel uit te leggen en werd hij stevig aan de tand gevoeld.

Deze kleurrijke resident was geslepen en wist ook goed voor zichzelf te zorgen. Er is een privé-voorstel van hem bekend voor de levering van een partij Kantonese zijde aan de Compagnie. Over de combinatie van Frans agent en handelaar werden geen afkeurende opmerkingen gevonden in de verslaglegging van de Raad of in de brieven van Falck. Tijdens zijn verblijf tot de tweede helft van 1784 onderhield hij zeer frequente contacten met Falck.³⁰ Deze waren soms om de andere dag zowel schriftelijk als mondeling.³¹ Zijn belangrijkste

²⁶ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 12 november 1781; het VOC-schip ‘t Loo uitgevaren voor de Kamer Amsterdam (DAS vertrok uit Colombo 14 augustus 1779 was afkomstig uit Batavia; *Texel* 14 november 1782) met fl. 160.000 handel; nam in Tuticorin lijnwaden, peper, koffie etc.; *Morgenster* idem (volgens DAS was het vertrek pas op 10 maart 1784 uit Colombo; aankomst *Texel* 17 november 1784).

²⁷ François, vicomte de Souillac et Chevreau (1731-1805), voormalig kapitein ter zee; 1779-1787 Gouverneur général pour le Roi aux îles de France (Mauritius).

²⁸ SLNA, inv. nr. 1/3084, Resolutie Raad, 15 oktober 1781.

²⁹ Louis (de) Monneron (Momeron) (1742-1805), 1765 koopman in Chandernagor; 1770 Pondicherry; 1778 Bengalen (Labriolle, *Louis Monneron agent de la France à Ceylan*); Labriolle, 26: *Archives de la Marine*, Ms. 102, pièce 127 ‘Le Sieur Monneron qui est en route pour sa destination, est un homme actif, intelligent, connu estimé des Hollandais, ayant lui-même une connaissance approfondie du commerce et productions de toutes les côtes de L’Inde depuis Bengale (ou il était établi avant la Guerre jusqu’à Ceylan)’; 1781-1784 agent van Frankrijk op Ceylon; 1785 terug in Frankrijk waar hij zich moest verdedigen over zijn lucratieve bijverdiensten; 1787 commissaris van veilingen bij de bestuursraad van de Franse Compagnie in Calonne; tijdens de Franse Revolutie buitengewoon gedeputeerde bij Nationale Vergadering voor de Franse vestigingen in Azië; 1796 trekt zich terug in Bordeaux; zijn interesse voor Ceylon bleef; schreef een memorandum aan het Directoire waar hij pleitte voor ‘les inconvénients de sa cession aux Anglais’; 1804 op reis, vermoedelijk naar India (neef Otto Willem Philippus Falck vervulde een overeenkomstige functie vanaf 1779 aan de kant van de Compagnie; er is correspondentie tussen hen beiden bekend); 1805 stierf hij onder verdachte omstandigheden in Senegal. Monneron verbleef met zijn echtgenote op Ceylon (AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 31 januari 1783).

³⁰ In de Archives Municipales de Bordeaux (AMB) bevinden zich 112 brieven en kattedelletjes van Falck aan Monneron.

³¹ AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11; Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 25 september 1782 (kattedelletje):

taak was het behartigen van de belangen het Franse eskader en de bevoorrading van de oorlogsschepen wanneer deze zich in Ceylonese wateren bevonden.³²

De briefwisseling geeft niet alleen een beeld over de contacten maar ook wederom inzicht hoe goed Falck van de politieke en militaire ontwikkelingen in de regio op de hoogte was. Op vragen van Monneron gaf hij uitvoerig antwoord al dan niet in afzonderlijke brieven, katebelletjes of direct op de brieven van Monneron met een reactie op zijn brief neergepend. Er kwamen in de brieven allerlei praktische zaken aan de orde zoals wie er in Colombo in staat was scheepsbesluit te bakken.³³ Soms was Falck zeer persoonlijk in zijn reactie op een manier die slechts enigszins is terug te vinden in de brieven aan neef Otto. Dit had niet alleen te maken met de goede verstandhouding, maar ook met het feit dat niemand de brieven onder ogen kon krijgen in tegenstelling tot alle brieven die maanden aan boord lagen van de VOC- retourschepen.

Falck verweet Monneron soms brieven te schrijven die melancholiek van aard waren en stelde 'Je vous souhaite un humeur moins sombre et vous surmontez plus facilement les difficultés'³⁴ naast 'L'interet personnel ne doit joint causer de naquettes'.³⁵ De vraag kan worden gesteld wie hier nu de pessimist was Falck of Monneron. Falck bleek de opgewektheid zelve.

In december 1781 deed zich een probleem voor met Haider Ali; hij was tegen de vervanging van Simons en Geeke als Compagniesagenten aan zijn Hof. Volgens Van Angelbeek moesten zij na de val van Negapatnam vervangen worden omdat zij waren uitgezonden door de voormalige gouverneur Van Vlissingen. Als opvolger was aangewezen de gezworen klerk Joan Joachim Hasz.³⁶ Haider Ali wenste echter Simons en Geeke niet te laten gaan en wilde daarom Hasz niet accrediteren. Van Angelbeek vroeg advies aan Falck hoe uit deze impasse te komen. Falck suggereerde de agenten toestemming te laten vragen een reis te maken naar de Deense vestiging Tranquebar, en daar tot nader order te blijven. Volgens Van Lohuizen zou het probleem van de vervanging mede zijn ingegeven door Haider Ali's grote teleurstelling over het nog steeds niet arriveren van Nederlandse oorlogsschepen. In een brief, die hij meegaf aan Geeke bestemd voor Falck, schreef hij verbaasd te zijn dat er bij het Franse eskader geen Nederlandse oorlogsschepen waren gevoegd. Indien deze schepen spoedig met muni-

'uw brief heeft mij aan het denken gezet; kunt u vanmiddag bij mij langs komen of anders kom ik bij u langs en ik zal u mijn opdrachten ten aanzien van de heer De Bussy laten zien' (in vertaling).

32 Labroille, Louis Monneron, 29-33; 'Instructions pour le sieur, Louis Monneron'. NA, VOC inv. nr. 3615 Resolutie Raad, 30 november 1781; Falck deelde mede dat hij Monneron had ontvangen waarbij deze in verband met aankopen voor de Franse vloot vroeg of hij 7000 rijksdaalders uit de Compagnies Kas mocht lenen; hij zou dit bedrag in maart restitueren. De Raad constateerde dat Falck daartoe gerechtigd was op grond van de laatste brieven van de Hoge Regering.

33 AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11; Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 16 mei 1782; Falck kon de heer Busing aanraden waarvan de schoonmoeder bakkersvrouw is of de herbergier Van den Broek waarvan de vrouw kennis van zaken had. Er is nog een derde Wijnants, luitenant van de burgercompagnie en misschien dat de weduwen Van Berchem en Bartels kunnen helpen' (in vertaling).

34 'Ik wens u een minder sombere gemoedstoestand en dan zult u de moeilijkheden beter overwinnen', AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 10 mei 1782.

35 'Het persoonlijk belang moet geen aanvaringen veroorzaken', AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 27 mei 1782.

36 Joan Joachim Hasz (overleden in Paleacatte), gezworen klerk; kassier, secretaris van politie te Paleacatte (NA, Collectie Hoge Regering inv. nr. 368 i.v.m. processen over zijn nalatenschap in 1818).

tie naar Negapatnam zouden komen, dan zou hij alle verloren plaatsen kunnen heroveren en aan de Compagnie overdragen. Falck antwoordde dat door de oorlog in de Europese wateren de schepen en troepen nog niet waren gearriveerd, maar dat hun komst door zijn superieuren in Nederland wel was beloofd. Falck benoemde Geeke na diens overkomst naar Colombo tot agent aan de Coromandel met voorlopige standplaats Tranquebar.³⁷ Geeke kreeg als opdracht twee compagnieën sipahis te werven voor de herovering van Negapatnam; Falck stelde Haider Ali hiervan op de hoogte. Tevens verzocht Falck Haider Ali om Simons naar Tranquebar te sturen.³⁸ Deze stemde hiermee in. Bij aankomst ontving de agent direct de instructie door te reizen naar Colombo. Falck berichtte Haider Ali dat oorlogsschepen Nederland hadden verlaten maar vanwege het slechte weer hadden moeten terugkeren.³⁹

Waarop hij dit baseerde is niet duidelijk; informatie van de bewindhebbers had hij niet en ook uit de brieven met neef Otto komt hierover niets naar voren. Het was misschien een gok op de toekomst. Of was de wens de vader van de gedachte?

13.1.4 Verdediging van de Onderhorigheden

Na de val van Negapatnam richtten de Britten zich vanuit Paleacatte op de vestigingen aan de Overwal. In de eerste vergadering van de Secrete Raad die wederom was ingesteld op verzoek van de Hoge Regering 'om deeze kritieke tijds omstandigheden tot beter geheimhouding van zaaken' te komen, werd de situatie in Tuticorin besproken. Men vroeg zich af of de vesting moest worden verlaten nu de Britten van plan waren naar deze kust op te rukken. Als tegenargument werd het belang onderstreept van een basis aan de Overwal, vanwaar men de verdere ontwikkelingen op het vasteland beter kon volgen. Na een uitvoerige discussie pleitte alles er voor te blijven, de Ceylonese troepen daar te handhaven en te wachten tot het uiterste. Als het hopeloos werd, zou met de gereedliggende chialoupen worden geprobeerd zoveel mogelijk soldaten naar de overzijde te brengen.⁴⁰ Door de val van Trincomalee kwam de nood aan de man, en 'met bitterheid' werd besloten het garnizoen onmiddellijk terug te trekken. Het werd beter gevonden alle troepen op Ceylon te concentreren. De Raad was wel van oordeel dat er enige Europese en inlandse invaliden, niet meer goed bruikbare soldaten, moesten worden achtergelaten om 'het bezittingsrecht van de Compagnie te kunnen blijven claimen'.⁴¹

Bij de overgave van Tuticorin werden alle niet Indiase soldaten van het garnizoen gevangen genomen. De 200 man hulptroupen uit Panjalankurichi waren direct bij het naderen van de Britten gevlucht. De zeventien kanonnen op de bastions werden in beslag genomen en de verdedigingswerken voor de vesting werden opgeblazen. De Britse commandant

37 De Deense vestiging Tranquebar (Trankebar) was een ideale post voor de Compagnie om de ontwikkelingen aan de Coromandel in de gaten te houden; Colombo stond in nauw overleg via zijn agent Geeke maar ook rechtstreeks met brigadier (generaal majoor) Peter Hermann Abbestee (1728-1794), gouverneur van de Koninklijke Deense bezittingen in Oost-Indië (1761-1775 en 1779-1788) (NA, VOC inv. nr. 9989, Falck aan de Raad van Ceylon, 12 januari 1783).

38 Van Lohuizen, *Company and Mysore*, 122-123; NA, VOC inv. nr. 9989, Haider Ali aan Iman Willem Falck, 17 februari 1782 en Iman Willem Falck aan Haider Ali, 30 april 1782.

39 NA, VOC inv. nr. 9989, Iman Willem Falck aan Haider Ali, 5 september 1782.

40 NA, VOC inv. nr. 9987, Resolutie Secrete Raad, 26 november 1781.

41 NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Secrete Raad (extract Missive van 12 februari 1782), 3 februari 1782.

waarschuwde dat bij een eventuele ontzetting ook de woningen in de vesting zouden worden opgeblazen. Uit alle andere factorijen aan de Coromandel zoals te Jagernaikpuram en in de Onderhorigheden te Ponnekail en Manapaar werd het personeel teruggetrokken. Overal werden door de Britten de verdedigingswerken met explosieven opgeruimd;⁴² de woningen en pakhuisen werden ‘tot den grond geslecht’.⁴³ Met deze factorijen verloor Ceylon een belangrijk deel van de aanvoer van lijnwaden en ook de mogelijkheid troepen te werven die nu ‘in Engelsche dienst geraken’.⁴⁴

13.1.5 Strijdvaardig

De politieke en militaire hoofden [moeten] zich als mannen volgens hunnen eed en hunnen plicht kwijten.⁴⁵

Het ontbreken van een krachtig eskader leidde tot doemscenario's. Falck en de leden van de Raad hielden er ernstig rekening mee dat de Britten zowel Jaffna als Trincomalee zouden veroveren. Van enige versterking kon nauwelijks sprake zijn; alles wat beschikbaar was, was al ingezet. Voor het overige moest men zich houden aan Falcks woorden gericht aan alle politieke en militaire hoofden: ‘zich als mannen volgens hunnen eed en hunnen plicht [te] kwijten’.⁴⁶ De sombere voorspellingen demoraliseerden hem niet; hij was niet optimistisch maar strijdvaardig. In de aanval zag hij de beste verdediging en hij verzocht de bondgenoten hem daarin te steunen. Hij zag niet dat de Britten ook grote risico's liepen; met een strijd op meerdere fronten werd het moeilijker de operaties te land goed te leiden. Daar kwam bij dat de Royal Navy niet optimaal functioneerde. Richmond merkte in dit verband terecht op: ‘The eyes of the Governor of Colombo saw all his own dangers but none of the enemy's difficulties’.⁴⁷

Falck hield de Prins regelmatig over de ontwikkelingen op de hoogte en besloot bijna al zijn brieven met het verzoek om een eskader en troepen om ‘de Engelschen te verslaan’. De Britten hadden volgens Falck steeds een groot gebrek aan goede Europese manschappen. Dit was niet helemaal buiten de werkelijkheid, hoewel het totale aantal Europese soldaten in dienst van de EIC wel groter was dan het aantal Europese eenheden van de Compagnie in de regio. Dit was een van de redenen geweest dat de Britten aanvankelijk wel oren hadden naar een militair bondgenootschap met de Compagnie. Het aantal inlandse eenheden was aan Britse zijde aanmerkelijk groter en bestond uit vele bataljons sipahis, euraziaten en andere in Azië gerekruteerden.⁴⁸ Het leger van de EIC werd na meerdere nederlagen tegen Mysore uiteindelijk aangevuld met verschillende reguliere Britse regimenten. In juli 1781 wist

⁴² NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Secrete Raad, 12 januari 1782.

⁴³ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 12 februari 1782; dit bericht had hij ontvangen van Blaauwkamer uit Madras.

⁴⁴ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 12 februari 1782.

⁴⁵ NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Secrete Raad, extract missive van 12 februari 1782.

⁴⁶ NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Secrete Raad, extract Missive van 12 februari 1782.

⁴⁷ Richmond, *Navy in India*, 229.

⁴⁸ Reid, *Armies of the East India Company*, 7; Madras in totaal 48.000 man (1782); Bengalen, 54.400 (1782); Bombay, 15.000 (1778). In 1784 was de totale sterkte 116.110 aangevoerd door 10 kolonels en 30 luitenant-kolonels.

een Brits leger van 7600 man⁴⁹ het leger van Haider Ali van 70.000 man te weerstaan en te laten terugtrekken bij Porto Novo.⁵⁰

Alle tekenen wezen erop dat de oorlog zich spoedig zou verplaatsen naar Ceylon, overeenkomstig de opdracht aan vice-admiraal Hughes. De positie van de Compagnie op Ceylon zag er somber uit, totdat bleek dat slechts een klein deel van de Britse vloot⁵¹ naar India werd gezonden ter aanvulling van het eskader. Het merendeel was dringend nodig in de Europese en in de Atlantische wateren voor de kust van Noord-Amerika. De grootste kink in de kabel werd veroorzaakt door de Franse marine, die de Royal Navy de pas wist af te snijden bij de Kaapverdische eilanden en bij Kaap de Goede Hoop. Zonder een zeer sterke Royal Navy was het bestuur van de EIC, onder de nieuwe gouverneur van Madras Sir George Macartney,⁵² niet in staat iets wezenlijks uit te richten op Ceylon.

13.2 Naar Trincomalee

Trincomalee dans l'île de Ceylan, la véritable clé de l'Asie pour les Hollandais, est dans le plus triste état possible. Ce poste ne ferait aucune résistance et tomberait au pouvoir de l'ennemi dès qu'il aurait été insulté.⁵³

Na het uitbreken van de oorlog trof Falck een keur aan militaire maatregelen. Bij Trincomalee werden de forten Pagoda en Oostenburg zoveel mogelijk versterkt; helaas waren de vestingwerken 'daar maar half voltooid aan de landzijde'.⁵⁴

De Raad was tot de conclusie gekomen dat er niet voldoende troepen aanwezig waren om beide forten te bemannen. Daarom werd besloten de nadruk te leggen op Oostenburg; Pagode kreeg slechts een bezetting van gepensioneerde en invalide militairen.

De aanwezige eenheden zouden de verdediging moeten klaren, want een eventuele versterking werd niet vóór oktober verwacht.

Alle troepen op het eiland werden in de hoogste staat van paraatheid gebracht. Al eerder was in de Raad opgemerkt dat ervan moest worden uitgegaan dat de eerste Britse aanval zich zou richten tegen Trincomalee. Falck stelde voor door de oude kapitein-inge-

49 Dit Britse leger bestond uit drie bataljons Europese troepen, negen bataljons sipahis en 56 kanonnen.

50 Reid, *Armies of the East India Company*, 141-144; Haider Ali had ongeveer 4000 gesneuvelden volgens Sir Eyre Coote; aan Britse zijde vielen 83 man.

51 Richmond, *Navy in India*, 134; In totaliteit was de Royal Navy geringer in aantal dan aan het begin van de oorlog tegen Frankrijk in 1778.

52 Sir George Macartney (1737-1806), 1759 gepromoveerd Trinity College Dublin; 1764 buitengewoon gezant naar St. Petersburg; 1768 lid Irish Parlement; 1769 Chief Secretary for Ireland; 1775 gouverneur Brits West-Indië (Granada); 1776 baron; 1780 MP voor Bere Alster; 1781-1785 gouverneur van Madras; 1792-1794 gezantschap naar Peking; 1796 gouverneur Kaap de Goede Hoop; 1794 1st Earl Macartney (Baron, J., *Earl Macartney life and Selections from his writing* 2 Dl. (Londen 1807).

53 Colenbrander, *De Patriottentijd*, deel III; Frederich Wilhelm von Thulemeyer (1735-1811), Pruisisch gezant te Den Haag (1765-1788) bericht dat dit een weergave was van een gesprek tussen De Suffren en een Nederlandse regent in Parijs, 17 mei 1785.

54 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 12 februari 1782.

nieur Brohier een nader onderzoek te laten houden naar de verdediging van alle andere forten op het eiland, hoewel hij en de Raad de uitslag wel konden voorspellen.⁵⁵ Brohier werd gevraagd over alle noodzakelijke extra aanpassingen uitvoerig te rapporteren hoewel de mogelijkheden deze uit te voeren beperkt waren. De verdediging van het eiland werd geconcentreerd op de vestingen Colombo en Galle als respectievelijk het bestuurscentrum en de voornaamste haven- en aanlegplaatsen voor de retourschepen naar Patria. Beide plaatsen moesten in de sterkste staat van verdediging worden gebracht ook al was het strategisch belang van Trincomalee en Jaffna evident en vormden deze nog steeds onderdeel van Falcks verdedigingsstrategie die draaide om de vier hoofdvestigingsplaatsen zoals hij had weergegeven in zijn *Aanmerkingen op de Reflexien*. Een compagnie van het Korps Jagers werd uit Jaffna teruggetrokken en gelegerd op het Kasteel; enige tijd later werd hieraan toegevoegd het detachement dat aan Tuticorin was uitgeleend.⁵⁶ Door het onder de wapenen brengen van Compagniesdienaren en vrije burgers voor de verdediging,⁵⁷ op grond van een nieuw 'Reglement voor de Burgerij der Stad Colombo',⁵⁸ nam het aantal soldaten in Colombo nog verder toe. De versterking van de totale fortificatie was bijna voltooid.

De verdediging van Jaffna draaide om het fort. Ter voorkoming van een landing op de omliggende stranden werden hierop scherpschutters geplaatst. Er was besloten dat ook Mannar zolang mogelijk verdedigd moest worden; Batticaloa zou een aanval zeker niet kunnen weerstaan maar werd toch wel enigszins versterkt.

Commandeur De Lij vond dat met name moest worden gekeken naar de vesting Galle. Hij pleitte voor extra maatregelen en waarschuwde voor een aanval op de vesting. De Raad deelde deze mening niet; de vijand werd daarvoor niet sterk genoeg geacht. Trouwens, de verdedigingswerken waren in 1781 versterkt; de burgerij was onder de wapenen gebracht en het 'retranchement bij Matara'⁵⁹ was aangevuld met 150 inlandse schutters.

Als reactie op alarmerende berichten van de commandeur van Jaffna, Raket, over een eventuele verovering van Trincomalee gaf Falck aan dat het de hoogste tijd werd om de geringe macht op het eiland te concentreren. De bezittingen zouden met nog meer nadruk moeten worden verdedigd.⁶⁰ Velen waren bezorgd dat Jaffna zou worden aangevallen. Falck vond dat er daarom ook alles aan gedaan moest worden om de vesting krachtig te verdedigen en stelde voor een beloning van twintigduizend rijksdaalders uit te loven indien de aanval zou worden afgeslagen. Ondanks zijn aanbod was hij toch bang dat dit op deze wijze niet zou lukken. Hij stelde voor de hulp van Haider Ali in te roepen en verzocht hem 2000 man of wel tien bataljons te sturen. Deze 'inlanders' zouden met sloepen van de Overwal kunnen

55 NA, VOC inv. nr. 9987, Resolutie Raad, 3 oktober 1781.

56 Dit detachement bestond uit een compagnie grenadiers, artilleristen en enige compagnieën Oosterlingen waarbij stond vermeld dat het om Maleiers ging.

57 SLNA, inv. nr. 1/3084, Resolutie Raad, 6 juni 1781.

58 NA, VOC inv. nr. 3615, Resolutie Raad, 14 augustus 1781; o.a. art. 3: de officieren mogen niet buiten de stad wonen; art. 4: ingezetenen behoeven niet in actuele dienst te zijn van de Compagnie maar wel christen mits Europees gekleed; tussen 16-60 jaar mogen zich niet aan de dienst onttrekken; art. 5: moeten zich van eigen wapen voorzien.

59 Redoute van Eck.

60 NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Secrete Raad, 23 januari 1782.

worden opgehaald waardoor het garnizoen door deze versterking zou kunnen worden geïnspireerd.⁶¹ Uit berichten over de verdediging van Trincomalee bleek dat deze bataljons ook daar zouden kunnen worden ingezet.

De Raad realiseerde zich dat welke maatregelen hij ook nam voor de verdediging van Trincomalee deze nimmer voldoende zouden zijn om een aanval van de Royal Navy met haar landingstroepen af te slaan. Daarom pleitte Falck niet alleen voor extra inlandse troepen maar wederom voor een eskader van de Staatse vloot en voor troepen uit Patria en/of uit Batavia.

Na de val van Negapatnam kon vice-admiraal Hughes door de afwezigheid van een sterke tegenstander rustig doorgaan met het tweede deel van zijn opdracht: het veroveren van Trincomalee. Sedert augustus 1781 was het fregat HMS Seahorse voor de baaien van Trincomalee aan het kruisen ter voorkoming van versterkingen over het water. Volgens Hughes stelde de bezetting van de vestingwerken niet veel voor: 30 Europeanen, enige inlandse artilleristen en 500 vrijwillige sipahis waaronder 200 koelies die nimmer een wapen hadden vastgehouden, slechts een pikhouweel en een schep – kortom ‘all the outcasts of all the corps at Negapatnam ... and very little service can be at first expected from such a rabble, however useful they may be made against a future period’.⁶² Het enige gevaar na de verovering zou volgens Hughes kunnen komen over zee of over de 80 mijl lange, goed begaanbare landweg uit Jaffna. Het opperbevel in Madras onder Coote besloot daarom, op aanbeveling van kolonel Brathwaite, in overweging te nemen om eerst Jaffna te veroveren. De bezetting van deze sterke vesting bestond volgens de Britten hoofdzakelijk uit Maleiers geleid door Europese officieren die vermoedelijk het nodige initiatief zouden tonen. Er werd daarom een aanzienlijke troepenmacht in gereedheid gebracht die zowel Jaffna als Trincomalee kon aanvallen. Uiteindelijk werd alleen het bataljon voor Trincomalee gehandhaafd. Slecht weer maakte dat het eskader pas na 2 januari 1782 kon vertrekken. Het bestond uit de zes aanwezige linienschepen en enige kleinere vaartuigen met 506 man landingstroepen. Twee dagen later arriveerden zij bij Trincomalee. De troepen en twee 18-ponders werden drie mijl ten noorden van de baai gedebarkeerd. Zonder slag of stoot werd daarop het inderdaad nauwelijks bemande fort Pagoda ingenomen. Alle eenheden van de Compagnie waren conform de instructie geconcentreerd op fort Oostenburg. Van het eerdergenoemde verzoek aan Haider Ali een versterking te sturen was niets terecht gekomen. Vóór het vertrek waren deze eenheden uiteengevallen door onderlinge problemen en door desertie op grote schaal.

Bij aankomst van de Britse troepen bij fort Oostenburg vroeg vice-admiraal Hughes aan het opperhoofd Schorer, die hij nog kende van de verschillende bezoeken aan de vesting in vreedstijd, zich over te geven. Deze weigerde echter waarop een bestorming van de landzijde plaatsvond door een compagnie van 450 matrozen en mariniers. Het garnizoen was 350 man sterk en veel groter dan Hughes denigrerend had bericht aan Macartney. Na een kort maar hevig gevecht bleek de verdediging toch inadequaat. Zij had voldoende weerstand moeten kunnen bieden, gelet op de verhoudingen. Als vuistregel geldt dat de aanvallers over drie-

61 NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Secrete Raad, 25 januari 1782.

62 Richmond, *Navy in India*, 173; BL, IOR inv. nr. H/184, Hughes aan Macartney, 1 januari 1782.

maal zoveel manschappen moet beschikken als de verdediging. De commandant van het fort, Albertus Homoet,⁶³ gaf zich op 11 januari over.

De twee VOC-schepen Groenendaal en Kanaän,⁶⁴ die eerder waren weggekomen uit de baai van Negapatnam, werden bij de verdediging gebruikt als drijvende batterijen door ze dwars op de uitgang van de Noorderbaai te leggen. Beide schepen werden na de overgave alsnog door de Britten in beslag genomen.⁶⁵ De militairen en ambtenaren werden als krijgsgevangenen naar Madras getransporteerd. Familieleden mochten hen begeleiden als zij dat wilden. Hughes berichtte Falck dat zij goed werden behandeld en dat hen het aan niets ontbrak. Hun huizen werden niet geplunderd. Hughes toonde zich bereid aan ieder verzoek van Falck te voldoen voor zover het in zijn vermogen lag.⁶⁶

Falck toonde zich na deze dramatische verovering niet aangeslagen; hij liet het hoofd niet hangen. Het was volgens hem de hoogste tijd 'onze geringe macht te vergaren om de bezittingen op Ceilon met meerdere nadruk te verdedigen en deels de Fransche en Hollandsche vloot in staat te stellen een expeditie naar Trinkonomale uit te voeren'.⁶⁷ Hij zei verder dat het garnizoen onmiddellijk moest worden ontboden, hetgeen er op wijst dat het een deel van de Compagnie-soldaten een vrijgeleide had gekregen. Er moesten wel, zoals dat ook in Tuticorin was gebeurd, 'enige Europese invalides' worden achtergelaten om zo het bezettingsrecht van de Compagnie te blijven claimen. Falck schreef aan de Geheime Commissie voor Oorlogszaken, die was ingesteld door de bewindhebbers, dat de zware verliezen van de Compagnie in India en het verlies van Trincomalee te wijten waren aan het nog steeds niet arriveren van assistentie uit Nederland en uit Frankrijk.⁶⁸ Dat laatste was niet helemaal waar want enige dagen na de val van Trincomalee was de Franse vloot in de Golf van Bengalen aangekomen. In een brief aan Simons en Geeke toonde hij zich genuanceerder over de val; hij weet deze vooral aan het nog niet op orde zijn van de verdedigingswerken.⁶⁹ Hij zag na de komst van de Franse vloot direct mogelijkheden voor herstel van de situatie in Trincomalee, maar bleef toch krachtig aandringen op een spoedige komst van een Staats eskader. Dringende secrete brieven naar Patria, die ondermeer over de nijpende situatie op Ceylon handelden, werden met een 'chieloup' via Mauritius naar de Kaap gebracht.⁷⁰

Hughes moest kort na de bezetting van Trincomalee de vesting weer snel verlaten, met tegenzin. Hij had orders gekregen direct terug te keren naar Madras en kon slechts een betrekkelijk klein garnizoen van een paar honderd man achterlaten. Bij terugkomst in Madras

63 Albertus Homoet (Amsterdam, 1733-?), 1757 winkelier en administrateur te Galle; 1765 koopman; opperkoopman; commandant van fort Oostenburg; (Antoniansz (JDBUC 8 (1915) 59); NA, VOC inv. nr. 12431, Generale monsterrol Ceylon 1767).

64 DAS 4349.2; wordt in de stukken steeds vermeld als Canan of Canaan.

65 NA, VOC inv. nr. 9987, Resolutie Raad, 22 januari 1782.

66 SLNA, inv. nr. 1/3405 Edward Hughes uit Trincomalee aan Iman Willem Falck, 28 februari 1782; 'I wish you to believe it will give me great pleasure to comply with any request You pleased to make me if in my power'.

67 SLNA, inv. nr. 1/3405, Edward Hughes vanuit Trincomalee aan Iman Willem Falck, 23 januari 1782.

68 NA, VOC inv. nr. 3640, Iman Willem Falck aan de Geheime Commissie van Oorlogszaken, 12 februari 1782.

69 NA, VOC inv. nr. 3640, Iman Willem Falck aan de Geheime Commissie van Oorlogszaken; Idem, Iman Willem Falck aan Simons en Geeke, 22 februari 1782.

70 NA, VOC inv. nr. 3640, Resolutie Secrete Raad, 12 februari 1782; met een 'chieloup' of chialoup werd bedoeld een zeilvaartuig kleiner dan een bark.

vernam hij van Macartney dat het Franse eskader was aangekomen aan de Coromandel en dat het zich zestig mijl noord van Madras bevond.

Hoewel de Britten nu in het bezit waren gekomen van een unieke uitvalsbasis van waaruit zij doorlopend operaties zouden kunnen uitvoeren in de Golf van Bengalen en omstreken, zouden zij deze positie volgens Richmond alleen hebben kunnen behouden indien aan twee voorwaarden was voldaan: een vloot superieur aan de Franse én een sterke bezettingsmacht in Trincomalee die in staat was geweest zich te verdedigen zonder terug te hoeven vallen op de hulp van een eskader in de buurt. Aan beide voorwaarden werd niet voldaan. Voor deze tekortkomingen was in de eerste plaats de Britse regering verantwoordelijk; zij had toegestaan dat de slagkracht van de Royal Navy in India was afgenomen en niet tijdig was aangevuld.

13.2.1 De schuldvraag over de val van Trincomalee

De val van Trincomalee was een gevoelige klap voor Falck en de Raad. Wat er precies was gebeurd, bleef voor Colombo lange tijd onduidelijk. Vlak na de overgave circuleerden meerdere visies. In het eerste verslag van de gouverneur en Raad aan de bewindhebbers stond dat de vesting ten gevolge van een ernstig tekort aan soldaten was veroverd. De verdediging was echter dapper opgetreden tijdens de bloedige en zware strijd met name op fort Oostenburg. De latere lezingen waren veel ongunstiger: er zou nog nooit zo zwak zijn verdedigd hoewel er in december nog een sterke eenheid Boeginezen was binnengebracht. De val van Trincomalee viel slecht bij de bewindhebbers en de Hoge Regering. De laatste eiste een nader onderzoek naar het optreden van de militaire commandant omdat er berichten waren dat de verovering via de landzijde had plaatsgevonden.⁷¹ Het onderzoek vond pas na de vrede plaats en werd uitgevoerd door de majoors Coquart en Paravicini di Capelli. In hun eindrapport zuiverden zij de militaire commandant kapitein-luitenant ingenieur Loewe van elke blaam. Falck verweet hem alleen ‘onagtsaemheid’, maar geëligend gouverneur Van de Graaff was het hiermee niet eens zoals bleek tijdens de bespreking in de Raad van begin maart 1784. Hij vond dat Loewe zich niet naar behoren had ‘gezuiverd’ en niet voldoende had bewezen dat al het nodige was gedaan bij de verdediging van fort Oostenburg. De grootst mogelijke meerderheid⁷² uit de Raad besloot luitenant Loewe ‘vrij en onschuldig’ te verklaren en onderschreef het rapport, hetgeen weinig krachtdadig van Falck overkwam.⁷³

71 NA, VOC inv. nr. 1405, Haags Besogne; verhandeling over de verdedigingsmaatregelen op Ceylon, augustus 1783.

72 Falck en de leden Borwater, De Bok (Daniël de Bok (Amsterdam), 1758 uitgevaren voor de Kamer Amsterdam met het VOC-schip Roosenburg als sergeant; hoofdadministrateur en opperkoopman – NA, VOC inv. nr. 5231, Generale Monsterrol), Kraijenhoff, Sluysken en Billing.

73 NA, VOC inv. nr. 3666, Resolutie Raad, 5 maart 1784; Falck had het gevoel dat Loewe alleen ‘onagtsaemheid’ ten laste kon worden gelegd omdat zijn ondercommandant kapitein Bool geen voorposten had uitgezet, waarover het opperhoofd had geklaagd. Allerlei personen hadden zich ten gunste van Loewe uitgesproken waaronder soldaten en ‘degenen die de strijd hadden kunnen overzien’. Van de Graaff bleef zich tegen de meerderheid verzetten en schreef zijn overwegingen op. Hij verweet kapitein Brohier dat hij niets had gedaan aan de verbetering van het front van fort Oostenburg en vond dat hij verkeerd had gehandeld ‘onder het oog van de gouverneur’. Hoe zeer dit gedeelte van de vesting was verwaarloosd bleek volgens Van de Graaff uit de beschrijving van Loewe. Hij had zes maanden de tijd gehad om tot herstel over te gaan. Daarnaast was hij er voor verantwoordelijk dat er geen voorposten waren uitgezet. Kapitein Bool was steeds dronken en

13.3 Franse steun

Ongelukkig is de Maatschappij wanneer haare behoudens van de Fransche hulp afhangen.⁷⁴

Op 22 maart 1781 verliet onder groot gejuich en veel saluutschoten een Franse vloot van 130 zeilen de haven van Brest. Admiraal comte de Grasse⁷⁵ voerde het oppercommando. Binnen dit vlootverband bevond zich een eskader onder vice-admiraal De Suffren bestaande uit vijf linesschepen, een fregat⁷⁶ en veertien transportschepen, dat na Madeira zijn eigen weg ging richting Kaap de Goede Hoop. De Grasse zette koers richting Noord-Amerika.

Eskader van de Royal Navy onder commandeur Johnstone, bestaand uit vijf linesschepen, drie fregatten en 35 transportschepen, voor het merendeel bewapend en voorzien van 3000 soldaten⁷⁷ verliet op 13 maart 1781 de zuidkust van Engeland bij Spithead eveneens richting de Kaap na veel geharrewar voorafgaand aan het vertrek. Via Ponte Delgada op de Azoren bereikte het Porto Praya, een van de Kaapverdische eilanden. Deze eilandengroep behoorde aan het neutrale Portugal. In Den Haag en Parijs was men op de hoogte van het uitvaren van het Britse eskader. De Britten wisten niet dat De Suffren zich had afgesplitst van de Franse vloot en op weg was naar de Kaap. Hij probeerde daar voor Johnstone aan te komen. Op 15 april besloot De Suffren eveneens op de Kaapverdische eilanden water in te nemen en kleine reparaties uit te voeren. Op het moment dat het Franse linesschip Artésian de baai wilde binnen varen, ontdekte de commandant de verspreid liggende Britse schepen. Nadat De Suffren deze informatie had ontvangen, besloot hij direct tot de aanval over te gaan hoewel zijn commandanten niet helemaal wisten wat hij van plan was én ondanks de neutrale status van het eiland. Dit laatste kwam hem wel op een reprimande van zijn meerderen te staan maar dat had verder geen gevolgen. Op het moment dat de Fransen werden waargenomen, waren de Britse oorlogsschepen bezig zich te bevoorraden en vonden er herstelwerkzaamheden plaats. De Fransen hadden het Britse eskader met zijn transportschepen kunnen vernietigen maar door de haastige voorbereiding mislukte dit. De wanordelijke aanval leverde uiteindelijk de Fransen de meeste slachtoffers en schade op.

Aan Britse zijde vielen de verliezen mee. Johnstone was in staat een tegenaanval in te zetten, maar brak deze af omdat hij vond dat hij zijn transportschepen niet onbeschermd kon achterlaten. De Fransen konden hierdoor hun tocht rustig vervolgen; de Britten keerden te-

had zich 'als een zinloos mens gedragen'. Deze had ook de 150 Spaanse matten die ter beloning waren voor degenen die in de voorposten zouden blijven in eigen zak gestoken. Van de Graaff vond dat Loewe dit had moeten weten en had zelf de voorposten moeten onderzoeken; dit bleek vervolgens nergens uit. Alles overziende was hij van oordeel dat Loewe zich schuldig had gemaakt aan plichtsverzuim.

⁷⁴ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins (duplikaat), 26 oktober 1781; 'het valt hard voor recht geaarde Nederlanders, wanneer zij zulke klachten moeten uitboezemen, maar wij vertrouwen op Nederlands God...'

⁷⁵ François-Joseph-Paul, comte de Grasse (1722-1788), versloeg op 5 september 1781 een Britse vloot bij Chesapeake, Noord-Amerika.

⁷⁶ Richmond, *Navy in India*, 142: Héros, Annibal, 74 stukken; Vengour, Artésien, Spinx, 64 stukken; Fortune, 18 stukken.

⁷⁷ Voor het zenden van 3000 troepen naar India waren al op 3 augustus 1780 afspraken gemaakt binnen het kabinet; maar de expeditie was nog steeds niet gereed op het moment dat de oorlog aan de Republiek werd verklaard.

rug in de haven en gingen verder met de bevoorrading en herstelden de schade. Over de bestemming van het Franse eskader tastten de Britten nog steeds in het duister.

Op 20 juni kwam het Franse eskader bij de Kaap en liet de ankers vallen in de Simons Baai. Van daaruit werd het VOC-garnizoen van 400 man versterkt met 3000 man. Johnstone kwam enige tijd later langs de Kaap en kon slechts constateren dat de vestiging door de komst van de Fransen voor zijn eenheid onneembaar was geworden. Hij ankerde vervolgens op meer dan 40 mijl ten noordwesten in de Saldanha Baai; hier trof hij vijf schepen van de Compagnie aan met bestemming China en Bengalen.⁷⁸ Vier schepen nam hij direct in beslag en een vijfde vloog in brand.⁷⁹ Het linieschip Hannibal begeleidde de vier prijzen naar Sint Helena; Johnstone zelf keerde terug naar huis. De overige schepen kregen opdracht zich op eigen gezag te begeven bij het aanwezige Britse eskader in India.

De Suffren vertrok vervolgens naar Mauritius waar hij op 25 oktober in Port Louis aankwam. Hier voegde hij zich onder de oude Franse vice-admiraal comte d'Estienne d'Orves.⁸⁰ Met tien linieschepen,⁸¹ negen fregatten en sloepen plus de veertien transportschepen voer het versterkte eskader onder D'Orves in december naar India. HMS Hannibal, dat zijn koers na Sint Helena weer had verlegd naar India, voer buiten Mauritius om recht op het Franse eskader af. Dit linieschip met 50 stukken werd in beslag genomen en aan het eskader toegevoegd. De Fransen vonden aan boord waardevolle informatie over de rest van het uitgedunde Britse eskader en instructies voor de commandanten van de individuele schepen voor hun verdere tocht. Het werd De Suffren duidelijk dat in ieder geval twee linieschepen koers zetten richting India. D'Orves zelf voer richting Madras, via de Zuidkust van Ceylon en langs Trincomalee, een dag voordat vice-admiraal Hughes met zijn 'Indiase' eskader op weg was de baaien en vesting te veroveren. De Britse bevelhebber mocht van geluk spreken want anders was hij zeker door het dubbel zo sterke Franse eskader vernietigd.⁸²

Op het moment dat De Suffren was aangekomen bij de kust had hij het gevaarlijke plan opgevat het teruggekeerde Britse eskader aan te vallen, dat zich veilig waande onder het geschut op de bastions van Negapatnam. Tijdens een van de krijgsraden over dit aanvalsplan had de ernstig zieke D'Orves het commando over het eskader aan De Suffren overgedragen. Deze zag af van een aanval op de Britten hoewel hij het sterkste vlootverband had. Vanuit Ceylon had de Compagnie een korvet, twee transportschepen en een brander ten dienste van het Franse eskader gesteld.⁸³

De beide eskaders raakten voor het eerst slaags op 17 februari 1782 tussen Pondicherry en Porto Novo. Nadat De Suffren de Britse vloot enige mijlen vooruit had geschouwd, wist hij de staart van het in linie varende eskader te bereiken. In de loop van de middag hadden de

⁷⁸ DAS: Dankbaarheid (voor Bengalen), Parel (voor China), Hoogkarspel (voor China) en Honkoop (voor China) (NA, Collectie Pettenberg inv. nr. 7, retourvloot gearriveerd, 18 juni 1781.

⁷⁹ DAS, 8073.1, Middelburg (voor China).

⁸⁰ Comte d'Estienne d'Orves (†1782), 1781 commandant van de Franse vloot op Mauritius; had zich onderscheiden in strijd in Noord-Amerika.

⁸¹ Richmond, *Royal Navy*, 185; vermeldt 12 linieschepen.

⁸² Richmond, *Royal Navy*, 187.

⁸³ NA, VOC inv. nr. 9987, Iman Willem Falck aan Johan Gerard van Angelbeek, 15 februari 1782.

Fransen zich tijdens hevige gevechten halverwege de linie opgewerkt. Hoewel de Fransen zware schade toebrachten aan een aantal Britse schepen, eindigde de slag onbeslist; door het invallen van de duisternis moest de strijd worden gestaakt. Hughes leidde zijn gehavende eskader met moeite naar het veilige Britse Trincomalee. ‘Very fortunate it now proved that Hughes’s advice in the previous October had prevailed and that this secure anchorage was in British hands’ merkt Richmond op.⁸⁴ Het had niet veel gescheeld of de ongeschonden Franse vloot had de Britten vernietigd. De Suffren moest zijn achtervolging staken op het moment dat de Britten de bescherming van de baai en de forten kregen. Volgens tijdgenoten en vele historici had hij kunnen winnen want hij had een groter aantal schepen en kanons; zijn kapiteins hadden echter niet hun uiterste inzet getoond. Zij zouden onderling jaloers op elkaar zijn geweest en negeerden daarom opzettelijk zijn orders waardoor er veel tijd verloren ging met het direct innemen van hun posities.⁸⁵ De zeehistoricus Mahan, die uitvoerig het optreden van De Suffren beschreef in ‘the East Indies’, merkte op dat de bekwame admiraal onterecht de schuld voor het niet vernietigen van het Britse eskader ‘freely upon his captains’ legde. De meesten van hen hadden zich eerder wel degelijk onderscheiden onder hem en andere admirala. De order voor de achtervolging van Hughes was onduidelijk en zijn signalen volgden elkaar op met ‘confusing rapidity’.⁸⁶

De Suffren keerde terug naar de Coromandel waar hij ter hoogte van Porto Novo 3000 soldaten liet debarkeren. Deze wisten met steun van een sterke Mysorse legerenheid onder commando van Tippu Sultan en een Ceylonese compagnie de baai met de vesting Koedelor te veroveren. De Fransen kregen hierdoor het gehele district in handen en tegelijk een veilige ankerplaats voor de reparatie van hun schepen. Door de komst van een Frans bevoorradingskonvooi kon het eskader weer op sterkte komen. Richmond merkt op dat zonder Koedelor de Fransen niet aan de Coromandel hadden kunnen blijven. De dichtst bijgelegen basis was het veel ongunstiger Batticaloa op Ceylon.⁸⁷

Het volgende doel voor De Suffren was aanvankelijk Trincomalee; na de verovering van Koedelor had hij echter te weinig soldaten aan boord om de herovering in te zetten. Aan Falck verzocht hij hem bij de aanval met voldoende troepen te steunen.⁸⁸ Deze had al in februari per brief bij De Suffren krachtig aangedrongen om Trincomalee te heroveren; het garnizoen stelde volgens hem niet veel voor. Bij zijn laatste vertrek uit Trincomalee had Hughes het garnizoen enigszins kunnen versterken, tot groot ongenoegen van de opperbevelhebber Coote, maar de omvang van de bezettingsmacht was nog steeds gering. Falck had direct een detachement van 100 Europese soldaten en 300 Maleiers onder kapitein Jacques Fabrice van Senden⁸⁹ uit Colombo naar Jaffna laten vertrekken. Bij de eerste tekenen van een

⁸⁴ Richmond, *Royal Navy*, 202.

⁸⁵ Roux, *Bailli de Suffren*, 93; het gedrag van zijn kapiteins zou De Suffren ernstig hinderen gedurende de gehele oorlog.

⁸⁶ Mahan, *Influence of Sea Power*, 456.

⁸⁷ Sen, *French in India*, 246-247; Roux, *Bailli de Suffren*, 108.

⁸⁸ SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 12 en 16 maart 1782.

⁸⁹ Falck schreef dat Jacob Fabrice van Senden, onderkoopman en secretaris van Jaffna, de zoon was ‘van de Utrechtse vroedschap’: Jaques Frederik raad in de vroedschap was de zoon van Abraham burgemeester van Montfoort. Er was een familieband met Falck via een Abraham (overleden 1761) gehuwd met A.M. van Nellesteijn en ouders van Wouter Rudolf, hoofdofficier te Wijk bij Duurstede gehuwd met Margaretha d’Everdingen van den Nypoort, zij hertrouwde met Falcks neef George Carel (Bijlage III, 3.4); Margaretha d’Everdingen van den Nypoort, was achternicht van de vader van Falck.

Franse aanval zouden zij naar Trincomalee oprukken.⁹⁰ Er waren bij het detachement meer Europese officieren ingedeeld dan gebruikelijk om het meer aanzien te geven.⁹¹

De Suffren liet echter nog even op zich wachten; hij dacht nog aan andere doelen zoals de verovering van de Britse vestigingen op Sumatra of vestigingen ten noorden van Madras of, afhankelijk van de omstandigheden, de voormalige Franse vestigingen in Bengalen. Hij vond dat eerst een tweede aanval op het Britse eskader moest worden uitgevoerd, voordat dergelijke acties zouden kunnen worden ondernomen.

Direct nadat De Suffren had bericht dat hij uit Porto Novo was vertrokken, gaf Falck opdracht aan Van Senden naar Trincomalee op te trekken. Op 11 april was hij de vestingwerken op een afstand van twee dagen marcheren genaderd. Nimmer had zich een betere gelegenheid voorgedaan, aldus Falck, om de aanval in te zetten. Fort Pagoda zou zich vermoedelijk zonder een schot te lossen overgeven; fort Oostenburg werd slechts bemand door Zwitserse huurtroepen naast ontevreden en ontmoedigde sipahis die zich niet aan een aanval zouden durven blootstellen.⁹² De Suffren kende deze informatie doordat hij buiten Trincomalee een vaartuig had onderschept met aan boord de Britse gezant Hugh Boyd.⁹³ Deze keerde terug van mislukte onderhandelingen met Kandy. Boyd had met de Koning onderhandeld over een offensief en defensief verdrag met de Britten, maar deze had geweigerd omdat hij nog steeds geïrriteerd was over de weigering in 1762 om een verdrag te sluiten en omdat hij alleen tot overeenstemming wenste te komen met een ambassadeur die rechtstreeks viel onder Koning George III.⁹⁴ Uit Boyds papieren bleek eveneens dat de totale bezetting van Trincomalee bestond uit 60 Europese soldaten en 140 sipahis. De verdedigingswerken zouden in slechte staat zijn. De volgende dag raakten de beide eskaders slaags op zo'n 30 zeemijlen buiten Trincomalee. Hoewel de Britten één schip meer hadden, eindigde de hevige strijd wederom onbeslist met wederzijds ongeveer hetzelfde aantal doden en gewonden. Hughes wist vlak voor de zeeslag Trincomalee nogmaals te versterken met een te verwaarlozen aantal manschappen. Falck schreef aan De Suffren dat hij uiterst teleurgesteld was dat het niet was gelukt dit te voorkomen; hij wist niet dat de versterking niets voorstelde. Uit de papieren van Boyd was verder naar voren gekomen dat Macartney had voorgesteld om Jaffna te veroveren vanuit Trincomalee met de bedoeling daarna door te trekken naar Colombo, dat dan vanuit zee moest worden geblokkeerd.

Het was volgens Falck voor de Britten gemakkelijk vanuit Bombay een expeditieleger naar Colombo te sturen zoals Macartney zich dat had voorgesteld. Daarom vroeg hij aan De Suffren de westelijke en zuidelijke wateren van Ceylon te blijven bewaken om daarmee ook de angst van de 'Nederlanders' op het eiland weg te nemen en om het vertrouwen van Kandy in de Compagnie te herstellen.⁹⁵ De Suffren gaf in zijn reactie aan Falck aan dat

⁹⁰ SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 12 en 16 maart 1782.

⁹¹ SLNA, inv. nr. 1/750 en 1/776, Resolutie Secrete Raad, 16 april 1782.

⁹² SLNA, inv. nr. 1/3406, Iman Willem Falck aan De Suffren, 5 april 1782.

⁹³ Hugh Boyd (1746-1794), 1781 secretaris van gouverneur Lord Macartney te Madras; 1782 was meegevaaren met de Britse vloot naar Trincomalee en van daaruit naar Kandy gereisd; na een maand intensief onderhandelen was hij onverrichter zake teruggekeerd; door de Fransen tijdens de terugreis gevangen genomen en enige maanden vastgehouden op het eiland Bourbon (oude naam voor Reunion) (Roux, *Le Bailli de Suffren*, 385; *Oxford Dictionary of National Biography*).

⁹⁴ Pieris, *Ceylon and the Hollanders*, 140. SLNA, inv. nr. 3406, Iman Willem Falck aan de Prins, 10 mei 1782.

⁹⁵ SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 3 mei 1782.

hij zich hiervoor veel moeite zou getroosten. Zijn pogingen van Haider Ali troepen los te krijgen voor de verdediging van Ceylon waren op niets uitgelopen; deze was niet geïnteresseerd in Ceylon. Het gevaar van een Britse aanval was echter volgens De Suffren niet zo groot wegens de komst van de moesson. Het was noodzakelijk dat het Franse eskader aan de Coromandel bleef om de binnenkomende voorraden te beschermen en deze vervolgens door te zenden naar Haider Ali. De Fransen en Nederlanders moesten er alles aan doen om te voorkomen dat hij de alliantie zou verlaten. Dit zou veel te riskant zijn voor beiden. De Suffren beweerde voortdurend dat hij bereid was ernstig rekening te houden met de veiligheid van Ceylon.⁹⁶ Dit was slechts tot op zekere hoogte waar. Uit de briefwisseling tussen Falck en Monneron bleek dat er in ieder geval Franse troepen waren gelegerd in Galle.⁹⁷ De veiligheid en de bevoorrading van zijn eskader waren punten waarover De Suffren zich vooral grote zorgen maakte. De bevoorrading was bij het Britse eskader eveneens een groot probleem. In Trincomalee was niets te krijgen. Hughes was afhankelijk van Negapatnam en Madras.

De Suffren kreeg door toedoen van Falck in Batticaloa en andere plaatsen aan de kust van Ceylon de nodige voorraden.⁹⁸ De uitgebreide briefwisseling tussen Falck en Monneron ging voornamelijk over het leveren van allerlei soorten levensmiddelen voor de vloot. Falck vond dat Monneron soms erg hoge eisen stelde. Op 22 mei 1782 schreef hij te begrijpen dat er gebrek was aan graan maar dat het 'vreselijk' was, geloofde hij niet. Hij had vlak daarvoor voldoende vlees geleverd en er waren ossen onderweg uit Puttalam.⁹⁹

De geruststellende woorden van De Suffren aan Falck waren voor wat betreft een mogelijke aanval van de Britten niet helemaal op hun plaats; zij trachtten wel degelijk nog voor de moesson troepen bijeen te brengen voor een aanval op Jaffna. Er waren troepen beschikbaar gekomen door de vrede met de Maratten. De Suffren had hier tijdig lucht van gekregen en was met zijn eskader teruggekeerd naar de baai van Koedelor. Hij liet Falck weten dat hij zijn commandanten en Haider Ali dringend had verzocht hem te helpen met het zenden van troepen naar Jaffna. Voordat hij wat deed, wilde hij van Falck weten of zijn angst voor een Britse aanval terecht was. Ook wilde hij op de hoogte worden gehouden van alle acties van de Britten op het eiland.¹⁰⁰

Falck was gerustgesteld na de laatste brief van De Suffren en door de komst van de moesson. Hij stelde De Suffren voor om het gerucht te laten verspreiden dat het Franse eskader direct na het moessonseizoen naar Ceylon zou komen 'avec l'exagération convenable'.¹⁰¹ Vijf dagen na deze brief besloot De Suffren Negapatnam aan te vallen en kon daardoor op de onvoorwaardelijke steun rekenen van Haider Ali.

Op 2 juli ontving De Suffren het bericht dat Hughes met zijn eskader was aangekomen voor Tranquebar. Aan Falck schreef hij dat de bedoelingen van Hughes duidelijk waren;

⁹⁶ SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 6 mei 1782.

⁹⁷ AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 29 maart 1782; schreef over de bevoorrading van Franse troepen te Galle.

⁹⁸ SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 17 mei 1782.

⁹⁹ AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 22 mei 1782; er moet van worden uitgegaan dat de ossen per schip werden vervoerd naar een ankerplaats van het Franse eskader.

¹⁰⁰ SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 15 juni 1782.

¹⁰¹ SLNA, inv. nr. 1/3406, Iman Willem Falck aan De Suffren, 10 mei 1782.

deze bereidde een aanval voor op zijn eskader. Bijna gelijktijdig besloot De Suffren meer troepen aan land te brengen bij Koedelor. Hij schreef verder dat hij van plan was de Nederlanders te helpen wanneer zou blijken dat het de Britten er echt om te doen was hen aan te vallen.¹⁰²

Op 6 juli viel het Franse eskader de Britten aan voor de kust bij Negapatnam. De einduitslag was dat De Suffren er weer niet in was geslaagd de Britten uit te schakelen waardoor hij Negapatnam niet kon gaan veroveren. De schade aan het Franse eskader was veel steviger dan die aan het Britse.¹⁰³ Hughes verloor evenwel vlak daarna een troepentransportschip met versterking voor Trincomalee aan de Fransen. De situatie werd daardoor voor de Britten precair.¹⁰⁴ De Suffren liet na afloop van de zeeslag direct zijn schepen herstellen bij Koedelor. Hij was geruime tijd vóór Hughes, die in Negapatnam verbleef, gereed voor uitvaren. Het Franse eskader kon daardoor naar Trincomalee zeilen zonder voor enige tijd gehinderd te worden bij zijn aanval op de Noorderbaai en de verdedigingswerken.

Voor de aanval verzocht De Suffren aan Falck na te gaan of er VOC-schepen in de buurt waren die konden worden uitgerust met twee rijen kanons. Deze zouden zich bij hem kunnen aansluiten om Hughes 'te vernietigen' voordat de versterking was aangekomen die onderweg was uit Groot-Brittannië. Volgens Richmond deed Falck weinig met dit verzoek.¹⁰⁵ Uit de verslaglegging van de verovering van Trincomalee blijkt echter wel degelijk dat hierbij zwaarbewapende VOC-schepen betrokken waren.

De Suffren wachtte korte tijd met zijn eskader voor Batticaloa waar hij versterking kreeg van twee linesschepen en een omgebouwd Brits koopvaardijship. Het eskader was vergezeld van een groot aantal vrachtschepen beladen met munitie, proviand en 600 manschappen. Samen met de ingescheepte troepen¹⁰⁶ uit Koedelor kon De Suffren de aanval op Trincomalee openen. Op 26 augustus werden ruim 2300 man en vier kanonnen aan land gebracht. De aanval werd ingezet nadat Van Senden met zijn detachement¹⁰⁷ was gearriveerd.

Falck schreef dat de Compagniestroepen een groot aandeel hadden gehad in de verovering. De Fransen waren over de inzet van de Compagnieesoldaten zeer te spreken, met name over vaandrig Nicolaas Leue, die zich 'uytmuntend wel heeft gequeeten'.¹⁰⁸ Na hevige gevechten waarbij de Britten zelfs in staat waren een Franse voorpost in te sluiten, wist een kleine Franse eenheid een uiterst dappere tegenaanval uit te voeren waarna de Britse commandant van fort Pagoda zich overgaf. Het enigszins extra versterkte fort Oostenburg bleef nu als laatste verdedigingswerk over. Vlak voor de bestorming vroeg de Franse comman-

102 Richmond, *Royal Navy*, 233.

103 Richmond, *Royal Navy*, 246; de Britten hadden 77 gesneuvelden en 235 gewonden; de Fransen hadden 178 gesneuvelden en 602 gewonden; beide eskaders liepen twee ernstig beschadigde schepen op.

104 Richmond, *Royal Navy*, 236; 20 officieren en twee compagnieën sipahis met hun artillerie en munitie werden door het Franse eskader door deze verovering in beslag genomen.

105 Richmond, *Royal Navy*, 267.

106 Het 3e Légion des volontaires étrangers de la Marine, de volontaires de Bourbon en een detachement van het regiment D'Austrasie.

107 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 10 mei 1782; het detachement bestond uit '130 Europeeërs en 300 Oosterlingen'.

108 NA, VOC inv. nr. 3640, Resolutie Raad, 15 oktober 1782; de Secrete Raad besloot hem te bevorderen tot tweede luitenant en hem bij de bewindhebbers voor bevordering tot kapitein voor te dragen.

dant baron d'Agoult¹⁰⁹ aan de verdedigers of zij zich wilden overgeven; indien zij weigerden zouden zij als gevangenen worden overgedragen aan Haider Ali.¹¹⁰ Dit laatste was een buitengewoon kwalijke bedreiging en in strijd met de courtoisie bij het oorlogvoeren in de achttiende eeuw. De Britten zagen in dat de situatie voor hen hopeloos was en gaven zich daarom zonder verdere slag of stoot over. Volgens Falck hadden zij na 30 uur strijd om een vrije aftocht gevraagd. De bezetting, bestaande uit 230 Europese manschappen en 600 sipahis, mocht met 'les honneurs de la guerre' naar Madras terugkeren.¹¹¹

Van Senden had na de overgave het fort opgeëist 'uit naam van de Nederlanders. 'De Suffren had gezegd dat hij daarvoor geen orders had'.¹¹² De Suffren, bepaalde wel dat het burgerlijk bestuur onder de Compagnie zou vallen. Het hoogste gezag werd in handen gelegd van majoor Chevalier Des Roys als militair gouverneur met een handvol militairen.

Falck had Van Senden aangesteld om de leiding in Trincomalee op zich te nemen als commissaris, maar deze kon door de aanwezigheid van het Franse oppergezag geen kant uit. Hij moest voor alle belangrijke zaken steeds eerst toestemming vragen aan Des Roys.

Bij de aankomst van een Portugees koopvaardijship begin januari 1783 vroeg Van Senden daarom aan de Raad van Ceylon hoe hij verder moest handelen want de 'Fransen bemoeien zich er volledig mee'.¹¹³ Dit was eveneens het geval toen een door de Fransen veroverd Brits schip met een lading rijst uit Bengalen werd opgebracht. Des Roys weigerde het schip aan de Compagnie over te dragen. Met instemming van de leden van de Secrete Raad schreef Falck een scherpe brief aan Chevalier de Cuverville.¹¹⁴

Direct na de verovering gaf De Suffren de opdracht de verdedigingswerken te repareren en in optimale staat te brengen. Hij wenste ook in zo kort mogelijke tijd zijn vloot in orde te maken zodat hij snel naar de Coromandel kon vertrekken.¹¹⁵ Aan de horizon werden de zeilen van het Britse eskader waargenomen. Het was te laat om nog iets voor gevangen troepen te kunnen betekenen, maar gereed voor een aanval op het sterkere Franse eskader. De Fransen wisten zich in de meest gunstige uitgangspositie te manoeuvreren. Falck berichtte dat deze '3^e zeeslag wederom onbeslist' eindigde, ondanks hun gunstige positie.

Het aantal slachtoffers en de schade ontliepen elkaar nauwelijks.¹¹⁶ De Suffren verweet de uitslag aan zijn commandanten die vaak onbesuisd zouden hebben gehandeld. Na afloop van de vorige zeeslag voor Negapatnam had hij er een groot aantal vervangen. Falck merkte hierover op: 'hadt de Hr. De Suffren, een dapper man, Holl. kapiteins gekommandeerd, de

109 Kolonel baron d'Agoult, tevens commandant van 3e Légion des volontaires étrangers de la Marine.

110 Richmond, *Royal Navy*, 270; deze bedreiging werd een officier van een groot land onwaardig geacht; De Suffren had eerder ondanks protesten van zijn eigen officieren een groot aantal Britse krijgsgevangenen die op Franse schepen verbleven overgedragen aan Haider Ali. Deze zouden voor een groot deel door slechte behandeling en uitputting op een vreselijke manier sterven in de ondergrondse kerkers van zijn paleis de in de Mysore hoofdstad Sriangapatnam.

111 NA, VOC inv. nr. 9987, Resolutie Raad, 8 september 1782.

112 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 15 februari 1783.

113 SLNA, inv. nr. 1/750 en 1/776, Resolutie Secrete Raad, 10 januari 1783.

114 SLNA, inv. nr. 1/750 en 776, Resolutie Secrete Raad, 10 januari 1783; Louis Hyacinthe de Cavalier, chevalier de Cuverville (1740-1719), capitaine de vaisseau onder De Suffren; was een van de zeer dappere commandanten ondermeer van Le Vengeur en Le Flammand; 1814 werd contre admiral als eerbetoon. Hij was vermoedelijk de commandant van het linieschip Le Vengeur (Bagool, M. *Annales Maritimes et coloniales* 2, volume 4 (Parijs 1819)).

115 SLNA, inv. nr. 1/3406, De Suffren aan Iman Willem Falck, 23 september 1782.

116 Richmond, *Royal Navy*, 274-287.

Engelse vloot was al lang ingepakt geweest, volgens alle menselijke uitzichten. Ik behoef niets anders te schrijven dan dat de Hr. Suffren al tien van zijn kapiteins vervangen heeft'.¹¹⁷ Hier past wederom de eerder gemaakte opmerking van Mahan. Het Franse eskader kon nu de schade herstellen in de veilige haven van Trincomalee. In de Noorderbaai ging bij het ankeren het linienschip Oriënt met 74 stukken verloren; het liep op de rotsen en was onherstelbaar beschadigd.¹¹⁸

Omdat berichten binnen kwamen dat het Franse garnizoen in Koedelor in gevaar was, besloot De Suffren snel Trincomalee te verlaten. Op 3 oktober zette hij versterkingen aan land bij Negapatnam en zeilde vervolgens naar de baai van Koedelor. Hier verspeelde hij door een onhandig uitgevoerde manoeuvre het linienschip Bizarre waardoor het strandde. Het Britse en Franse eskader waren door beide ongelukken weer voor korte tijd even sterk, tot dat De Suffren vernam dat in Bombay vijf linienschepen van de Royal Navy waren aangekomen. Omstreeks dezelfde tijd werden de Franse troepen teruggeworpen binnen de versterkingen bij Koedelor. Haider Ali verloor elders slag op slag tegen de Britten. De rollen waren vergeleken met het begin van de tweede Mysore oorlog omgedraaid. De Britten waren in Zuid-India aan de winnende hand.

Inmiddels was de moesson begonnen. De Suffren had besloten naar Trincomalee te gaan hetgeen zowel voor- als nadelen had. Hier was een zeer gunstige ankerplaats, maar er was gebrek aan voldoende proviand doordat de Britten in Bengalen een embargo hadden ingesteld op de leverantie van rijst. Op Ceylon was hierdoor een ernstig tekort.

De aanwezigheid van het Franse eskader zou betekenen dat de westkust van Ceylon en de Malabar geheel openlagen voor het Britse eskader. Volgens Richmond was Falck hierover 'again almost morbidly anxious' ondanks de moesson. Hij maakte zich vooral grote zorgen over Cochin en was ervan overtuigd dat vanuit Bombay de vesting zou worden aangevallen. De kans werd volgens hem nog versterkt door de extra troepen die beschikbaar kwamen door de eerdergenoemde beëindiging van de oorlog tussen de Britten en de Maratten. In 1783 schreef Falck in een brief aan Cochin dat de problemen op Ceylon door het tekort aan rijst zo groot waren geworden dat er honger werd geleden aan de westkust en dat mensen stierven. De rijst werd volgens hem nu zelfs aangevoerd 'uit Patria' en de Hoge Regering was gevraagd om 500 ton in gereedheid te houden.¹¹⁹

Falck stelde De Suffren voor zijn eskader de jaarlijkse moesson in Cochin te laten afwachten: 'Jugez, Monsieur, si je n'ai pas les motifs les plus urgents à vous recommander la conservation de Cochin. Les Anglais feront l'impossible pour nous priver de ces ressources, persuadés que l'article de vivres ne pourra se remplacer d'ailleurs'.¹²⁰ Voor De Suffren hing zijn komst naar de westkust af van de Franse opperbevelhebber voor Azië marquis De Bussy,¹²¹

117 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 15 februari 1783.

118 Richmond, *Royal Navy*, 308.

119 NA, VOC inv. nr. 9989, Iman Willem Falck aan Johan Gerard van Angelbeek, 3 september 1783; wat bedoeld werd met rijst 'uit patria' is niet geheel duidelijk.

120 SLNA, inv. nr. 3406, Iman Willem Falck aan De Suffren, 18 oktober 1782.

121 Charles Joseph Patissier de Bussy, marquis Caselnau, (Picardie, 1718/1720-1785), beroepsmilitair; twee termijnen in India: 1736-1760 bestreed de Britten samen met de dynamische Gouverneur-Generaal Joseph Duplex (1679-1763), 1758 maërshal de camps; 1765 commandant van land- en zeemacht vanaf de Kaap de Goede Hoop; 1781-1785 idem samen met De Suffren; 1785 gouverneur van de Franse gebieden in India.

die met aanzienlijke versterkingen uit Mauritius onderweg zou zijn. Omdat hij niet kwam opdagen, besloot De Suffren uiteindelijk na alles tegen elkaar te hebben afgewogen naar Acheen op Sumatra te varen, waar hij de nodige onrust onder de Britse kooplieden teweeg bracht. Hij deed er wel alles aan om de indruk te wekken dat hij in Trincomalee de moesson afwachtte.

Uiteindelijk was het De Bussy gelukt na vier pogingen het Franse eskader te versterken; indien alle pogingen succesvol waren geweest, zou het eskader in totaal uit 22 schepen hebben bestaan. Hughes' eskader zou er hoogstens over achttien kunnen beschikken. De Franse tactiek was er op gericht de Britten te overklassen.¹²²

Tot zeer grote frustratie van Falck hadden de Staten-Generaal niet met voortvarendheid meegewerkt aan deze tactiek. De bewindhebbers hadden in 1781 pas voor het eerst in het bestaan van de VOC via de Staten-Generaal aan de admiraliteiten om een eskader van zes schepen gevraagd maar realisatie hiervan vlotte niet erg. De Franse ambassadeur aan het Stadhouderlijk Hof, duc de la Vauguyon,¹²³ ondersteunde dit verzoek vanaf het begin. In januari 1781 begaf hij zich naar Amsterdam om met de bewindhebbers overleg te plegen over de beveiliging van Compagniesbezittingen en Nederlandse koopvaardijsschepen. Hij had hiervoor opdracht gekregen bij zijn bezoek aan het Hof te Versailles in december 1780. In Amsterdam deed hij voorzichtige toezeggingen over steun van Franse oorlogschepen. Hij kwam met de bewindhebbers overeen dat zij een deputatie zouden sturen naar Parijs om daar verder te praten met een afvaardiging van de koning. Voordat de deputatie zou gaan, stond De la Vauguyon er op dat de Staten-Generaal het verzoek van de bewindhebbers voor het zenden van een eskader van de Staatse vloot naar de Oost zouden goedkeuren. Het was echter niet noodzakelijk dat de Staten-Generaal zich in hun resolutie zouden uitspreken waaruit de steun uit Frankrijk zou moeten bestaan; dat moest worden overgelaten aan de koning en de onderhandelaars. Nadat de Staten-Generaal het besluit hadden genomen een eskader van vier linesschepen en vier fregatten te zenden, vertrok De la Vauguyon naar Parijs. In februari 1781 volgde een deputatie van de bewindhebbers die bestond uit de eerste advocaat Boers en de Zeeuwse bewindhebber Paulus van de Perre.¹²⁴ Zij hadden toestemming om, naast het voeren van de onderhandelingen, enige fregatten aan te kopen en troepen te werven voor de Compagnie.¹²⁵

In 1782 vroegen de Franse minister van marine comte de Vergennes¹²⁶ en ambassadeur De la Vauguyon om een gezamenlijk optreden van de Staatse en de Franse vloot vanuit Brest. Zij vonden dat de Staatse vloot maar lag opgesloten voor Texel en stelden de Prins voor om tien linesschepen ter beschikking te stellen. Een aantal zou aan het eskader van De Suffren kunnen worden toegevoegd. De Prins en raadpensionaris Van Bleiswijk waren voor. Het

¹²² Richmond, *Royal Navy*, 320.

¹²³ Paul François de Quelen, duc de la Vauguyon (1746-1828), 1776 gezant te Den Haag; 1784 idem Madrid; 1795 weg uit Frankrijk; 1805 terug als ambtloos burger; 1814 pair de France.

¹²⁴ Mr. Paulus Ewaldus van de Perre (1745-1786), bewindhebber van de Oostindische Compagnie namens Kamer Zeeland; behoorde tot geslacht van Middelburgse regenten; zijn broer Johan was enige malen burgemeester; pleegde zelfmoord te Brussel i.v.m. betrokkenheid bij een zaak van doodslag.

¹²⁵ Colenbrander, *De Patriottentijd*, deel III, 194.

¹²⁶ Charles Gravier, comte de Vergennes (1717-1787), minister onder Lodewijk XVI.

verzoek werd aanvankelijk door de Staten-Generaal afgewezen. Uiteindelijk nam het Secretet Besogne van de Staten-Generaal op 23 september 1782 het voorstel wel aan, met een kleine meerderheid die werd gevormd door de gewesten Gelderland, Zeeland, Utrecht en Groningen.¹²⁷

De commandanten van de oorlogsschepen op de rede van Texel verklaarden, na ontvangst van het verzoek naar Brest te gaan, hun schepen niet in staat om deel te nemen aan een dergelijke expeditie. Zij voelden niets voor een detachering onder de Fransen.¹²⁸ Dit argument werd gedeeld door de Prins en zijn vertrouwelingen in het Secretet Besogne. Richmond merkt op dat ‘... the French found it no easy matter to persuade them [de Republiek] to move their force from Texel, while in the Far East the strong squadron of seven 64-gun ships under Schrijver¹²⁹ clung limpet-like to Batavia, when by crossing the Bay of Bengal and joining Suffren they hardly have failed in crushing Hughes and obtaining what terms they liked in India and the East’.¹³⁰ Richmond overdrijft hier. Hij doelde hier op schout-bij-nacht J. Schrijver die vanaf eind 1781 met een drietal voor de gelegenheid extra bewapende VOC-schepen konvooitochten maakte door Straat Soenda en Straat Banka.¹³¹ Zijn komst naar India en Ceylon zou nauwelijks enig militair soelaas aan De Suffren hebben geboden.

Het door Richmond geschetste ideaalbeeld over versterking van De Suffren met een Staats eskader paste heel goed bij de grote wens van Falck. Het ‘laffe’ gedrag van de heren in Patria om maar geen Staats eskader te sturen, was een zaak die hem diep dwars zat.

Het gunstige besluit om eind 1782 Staatse oorlogsschepen naar Brest te sturen, loste zich uiteindelijk vanzelf op, maar wel op een kwalijke manier. In oktober 1782 was door alle tegenwerking en achterstallig onderhoud van de schepen de geldende termijn verstreken voor het besluit in de Staten. Er gebeurde daardoor helemaal niets. De laatste kans om wat tegen de Britten te doen in Oost en West was hierdoor verkeken. Theeuwen constateert: ‘niet alleen verliep het vaarseizoen maar ook de oorlog’.¹³² Een dag na het afblazen van de Brest-expeditie vertrok een uitgetekend eskader van vier linesschepen en een kotter onder schout-bij-nacht Jan Hendrik van Kinsbergen richting Brest. Dit keerde begin november terug zonder iets te hebben kunnen uitrichten; in een zware storm verloor men het linesschip De Unie met 64 stukken.¹³³

Richmond zou met het door hem genoemde Staatse eskader, gelet op het aantal oorlogsschepen en het kaliber van de kanons, ook kunnen hebben gedoeld op de vier linesschepen

127 Van der Meer en Van de Pol, *De dagboeken van S.P.A. van Heiden Reinestein*, 255-257; Theeuwen, *Pieter 't Hoen*, 173; er werden negen linesschepen, twee fregatten en een kotter aangeboden.

128 Backer Dirks, *Nederlandsche Zeemacht*, 137.

129 J. Schrijver was een kapitein van de Compagnie die voor de periode dat hij deze kleine eenheid aanvoerde tot schout-bij-nacht was bevorderd door de Hoge Regering.

130 Richmond, *Royal Navy*, 322.

131 ARSIP, VOC inv. nr. 4179; ‘Brieven van schout-bij-nacht J. Schrijver aan de Gouverneur-Generaal en Raden brieven november 1781-11 september 1782 tijdens het kruisen tegen de Engelsen in Straat Soenda en Straat Banka met de schepen Dolphijn, Hof ter Linden en Patriot’.

132 Theeuwen, *Pieter 't Hoen*, 173.

133 Backer Dirks, *Nederlandsche Zeemacht*, 137; De Unie onder kapitein ter zee Van Welderen sloeg in 15 minuten om en verloor haar gehele equipage van 450 man in de golven.

en twee fregatten¹³⁴ die onder commando van kapitein ter zee Jakob Pieter van Braam¹³⁵ op 5 maart 1783 de rede van Texel hadden verlaten. Hij was voor deze gelegenheid tijdelijk bevorderd tot commandeur.¹³⁶

Na de mislukte expeditie van Van Kinsbergen en na een lange voorbereiding gebeurde er eindelijk datgene waar Falck op had gehoopt. In het naschrift van zijn brief uit april 1783 leek het net of de gunstige geruchten vooruit waren gesnelde: 'ik hoor, wij zullen twee Holl. Regimenten en 8 oorlogsschepen in O.I. krijgen. Dat wij nog schooten!'.¹³⁷

Toen Van Braam vertrok was de oorlog in Europa afgelopen en tegen de tijd dat hij de Kaap had gerond was de tijding ook in Azië doorgedrongen. Zijn belangrijkste bijdrage na aankomst in Batavia was het herstel van het gezag van de Compagnie. Na zijn bezoek aan Batavia voer hij met het eskader door naar de kust van Malakka waar hij door een heftig bombardement van het scheepsgeschut en een landing van eenheden van het korps mariniers grote indruk wist te maken op de opstandige lokale vorsten.

13.4 Het verlopen van de strijd tussen de Fransen en Britten

Eind 1782 begonnen in Parijs de vredesonderhandelingen tussen Groot-Brittannië, Frankrijk, Spanje, de Republiek en de Amerikanen. De delegatie van de Republiek, bestaande uit de ambassadeurs aan het Franse Hof Brantsen¹³⁸ en Van Berkenrode, mocht een bijrol spelen. De onderhandelingen gingen eerst over een wapenstilstand, waarna de verschillende vredesvoorwaarden per land verder werden uitgewerkt en overeengekomen. Op 30 november 1782 werd de Amerikaanse onafhankelijkheid erkend en op 20 januari 1783 werd een wapenstilstand overeengekomen tussen Londen, Versailles en Madrid. Ruim een week later werd een dergelijke afspraak gemaakt met de Nederlandse delegatie. Pieter 't Hoen schreef in de door Falck weinig gewaardeerde *Post van den Neder-Rhijn*: 'opdat de Republiek geen schandelijken Vreede [moest] sluiten, was het beter den degen in de vuist te houden, en Engeland allen tegenstand te bieden'. Theeuwen merkt op dat 't Hoen overschatting van het Nederlandse en onderschatting van het Britse militaire potentieel aan de dag legde.¹³⁹ Het omgekeerde was eigenlijk bij Falck het geval. Hij schreef aan de Prins dat het moeilijk was te voorzien dat de Staten-Generaal niets hadden gedaan om enig voordeel uit de onderhan-

134 Backer Dirks, *Nederlandsche Zeemacht*, 142; Utrecht (68) kanonnen; Wassenaer (66); Goes (54); Princes Louise (56); Monnikendam (40) en Juno (36).

135 Jakob Pieter van Braam (1737-1803), huwde Ursula Marie Feith dochter van Gijsbert Jan, pakhuis/vendumeester; 1748 adelborst Admiraliteit van Amsterdam; 1753 luitenant ter zee; 1758 luitenant-commandeur; 1764 kapitein bij de VOC; 1767 equipagemeester Hoogly; 1773 Patria, kapitein ter zee; 1783 commandeur en eskadercommandant; ordinaris raad van Indië; 1786 Patria; 1788 schout-bij-nacht; 1793 vice-admiraal (Bruijn, *Schippers*, 115 en 118; NNBW 4, 275-276).

136 Bruijn, 'The Dutch Navy goes overseas', 165. Hij werd gelijkgesteld aan een lid van de Hoge Regering.

137 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, ? maart 1783; In het PS stond een opmerking over twee Hollandse regimenten; het waren echter de Franse regimenten Luxemburg en De Meuron.

138 Mr. Gerard Brantsen (1735-1809), lid van de raad van Arnhem, namens Gelderland gedeputeerde ter Staten-Generaal; 1782-1788 buitengewoon ambassadeur aan het Franse Hof i.v.m. de onderhandelingen (Gabriëls, *Heren als dienaar*, 159; KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, brieven uit Parijs aan de Prins).

139 Theeuwen, *Pieter 't Hoen*, 174-175; KB, *De Post van den Neder-Rhijn*, van 29 januari 1783, 127.

delingen te halen, tenzij er alsnog krachtige steun zou komen uit Nederland voor de strijd tegen de Britten in Zuid-India en Ceylon. De diep gedaalde achtung bij de Aziaten zou hierdoor een positieve impuls krijgen. Hij had echter nog niets van de steun gezien:

het is bezwaarlijk te voorzien, die in deezen oorlog geheel werkloos hebben gezeten, iets voordeeligs zal te bedingen weezen, of eene krachtdaadige hulp uit Nederland, waarvan wij nog geene voorboden hebben, moest onze diep gedaalde achtung merkelyk doen rijzen.¹⁴⁰

Tijdens de verdere onderhandelingen in Parijs wist de Nederlandse delegatie toch de schade in de Oost te beperken tot de definitieve overdracht van Negapatnam en de vrije vaart op de Molukken, wat wel erg voordelig was voor de Britse specerijenhandel.

In Zuid-India en in de wateren om Ceylon ging de strijd gedurende het eerste halfjaar van 1783 nog in alle hevigheid verder, hoewel de eerste berichten over de vredesonderhandelingen in april of misschien nog wel eerder de regio bereikt hadden. Falck merkte op:

Over het vaderland zal ik niets schrijven, vermits uit Leidsche Fransche koeranten (die des 24. Dec. 1782, reeds de 8 april bij de Engelschen te Bombai waren) ons bekend is geworden, dat de vredesonderhandelingen te Parijs begonnen, en zelfs eenige preliminaire artikelen al getekend waren. 't Is te wenschen dat de vrede schielijk mag geslooten en de Engelsche partij [lees: de voorstanders van samenwerking met de Britten binnen de Staten-Generaal en aan het stadhouderlijk hof; Falck hoorde hier zondermeer toe] ontslaagen weezen van de moeilijke rol, die zij heeft moeten spelen, en waarvan wij de bijden partij [lees: slachtoffer] in Oost en West, geweest zijn.¹⁴¹

Toch maakte hij zich nog steeds ernstige zorgen over de toekomstige situatie. Hij schreef de Prins dat Ceylon na twee jaar nog steeds met ongeduld wachtte op hulptroepen, oorlogsschepen en Europese 'benodigheden'. Ook deed hij wederom een ernstig beroep op De Sutfren om de veiligheid van Ceylon en Cochin te garanderen. Het Franse eskader was in staat deze veiligheid te geven; op 10 maart 1783 was het weer op vergelijkbare sterkte gekomen met het Britse eskader na de komst van De Bussy met vier linesschepen en een groot aantal manschappen.¹⁴² De zeventien Britse oorlogsschepen hadden echter een klein overwicht door hun zwaardere bewapening. Volgens Falck kwam dat neer op 'één of twee linesschepen', maar dat is niet juist.¹⁴³

In de Secrete Raad van 3 maart werd een vondst van alarmerende brieven van de Britten besproken. De inhoud vermeldde de Britse voorbereiding van aanvallen op Mannar en Jaffna.¹⁴⁴ Vermoedelijk tegen deze achtergrond werden twee Europese officieren, die vermoemd waren als vissers, opgepakt; kort daarvoor waren zij nog in dienst van de Compagnie op Ceylon. Zij waren geland bij Mannar en maakten gebruik van drie bewapende inlandse

¹⁴⁰ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 17 maart 1783.

¹⁴¹ NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 20 juni 1783.

¹⁴² Richmond, *Navy in India*, 331; nadat het ergste leed van de scheurbuik was geleden, kwamen de oorlogsschepen na een rustperiode aan. Het waren in totaal drie linesschepen, Fandant (74 kanonnen), Argonaute (74), Hardi (66) en het fregat Cléopatre (36).

¹⁴³ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan De Prins 12 april 1783.

¹⁴⁴ SLNA, inv. nr. 1/750 en 776 (klad), Resolutie Secrete Raad, 3 maart 1783; de bark De Liefde had een inlands vaartuig met zout in beslag genomen. Het had eerst een Engelse en vervolgens een Deense vlag vertoond; naast verlopen passen van beide landen had het ook een verlopen Hollandse pas en Engelse brieven.

barken met honderd Indiase manschappen onder commando van een Britse officier en allen afkomstig uit Pambe, gelegen aan de Overwal van de Adamsbrug tussen India en Ceylon. Zonder slag of stoot waren zij overmeesterd door bewapende chialoupen van de Compagnie.¹⁴⁵ Na dit incident besloot de Secrete Raad Mannar en Jaffna te versterken.

Het Britse eskader was omstreeks deze tijd naar Trincomalee gezeild maar kon daar weinig uitrichten. De Bussy verbleef in de Noorderbaai met zeven lineschepen, drie fregatten en vier transportschepen met 3200 manschappen.¹⁴⁶ Hier vandaan ging hij naar Koedelor.¹⁴⁷ Het zag er niet naar uit dat de Britten uit waren op een confrontatie in de Ceylonese wateren. Omvangrijke Britse legereenheden, gesteund door eenheden van hun trouwe bondgenoot Muhammed Ali, waren op meerdere plaatsen aan de Coromandel in heftige strijd verwickeld met eenheden van Tippu Sultan van Mysore. In de omgeving van Arcot en van Koedelor werden deze gesteund door een bataljon van het regiment Îles de France.¹⁴⁸ 'De Engelschen hebben Mazoer [Madura] ingetrokken met Bembaische troepen [uit Bombay], en trachten den zoon [Tippu Sultan] en opvolger van Haider-Ali uit Karnatika te krijgen, maar hij schijnt nog met Mr. De Bussy een kansje aan deeze zijde op de Engelschen te willen waagen'.¹⁴⁹ Aan Monneron had Falck geschreven dat hij vreesde voor het optreden van de Britse vloot bij Koedelor omdat er volgens hem maar tien Franse oorlogsschepen aanwezig waren.¹⁵⁰

Falck schreef aan neef Otto over zijn gevoelens over de afgelopen oorlog op Ceylon nadat hij had gehoord over de vredesonderhandelingen: '... ge kunt ligt nagaan, dat men te Utrecht geruster leeft dan hier. Het troost mij, dat men ons beklaagt in Nederland. Beter echter benijd dan beklaagt'. Wanneer wij maar binnenkort – schreef hij – weer 'met Vaderlandsche behoeftens mogen verheugd worden dan zullen de zorgen, voor een tijd, weder vergeeten worden maar als men ons in Juni 1781 (toen de tijding van den oorlog kwam)' had voorspeld wat er allemaal zou gaan gebeuren dan waren zij zeker 'moedeloos' geworden. 'Zoo waar is het dat de mensch elendiger zoude worden door de kennis van het toekomende'.¹⁵¹ Deze opmerkingen geven de indruk dat hij op dat moment noch pessimistisch was noch depressief.

Op het moment dat hij zijn brief van 20 juni 1783 schreef, was de strijd nog niet gestreden. Hughes, met zijn numerieke meerderheid van drie lineschepen, werd aangevallen door De Suffren. Deze nam het initiatief met een tactische manoeuvre die erop gericht was zo geconcentreerd mogelijk in linie te varen en zo gunstig mogelijk gebruik te maken van de slag-

145 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan De Prins, 12 april 1783.

146 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan De Prins, tussen 10 en 14 maart 1783.

147 SLNA, inv. nr. 1/750 en 776 (klad), Resolutie Secrete Raad, 24 maart 1783; aan de orde was o.a. een brief van Van Senden uit Trincomalee.

148 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, ? maart 1783.

149 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 20 juni 1783: Falck geeft in zijn brief een zeer gedetailleerd verslag van de oorlogshandelingen vanaf 1782 in Zuid-India; de inhoud is accuraat na vergelijking met recente literatuur: Ramaswami en Barua, *State at war in South India*.

150 AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 3 juni 1783 ('8 heure du Soir'); hij bracht een brief van De Suffren onder de aandacht van Monneron van 24 mei waarin hij de komst van het Britse eskader mededeelde.

151 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 20 juni 1783.

kracht van de Franse schepen.¹⁵² Na een stevig gevecht van twee uur wisten de Fransen de meeste schade toe te brengen. De duisternis maakte een einde aan de zeeslag.

Op het vasteland nam de druk op de Franse strijdkrachten echter steeds verder toe. De Britten kregen steeds meer versterking voor de uitschakeling van het Franse en Mysorse leger. Nadat er nog meer Britse versterking in aantocht was, die zich op slechts drie dagen marcheren van Koedelor bevond, dreigde De Bussy in een uiterst precaire situatie terecht te komen. Op dat moment ontvingen de bevelhebbers aan beide kanten bericht dat er een voorlopige vrede of wapenstilstand was getekend in Parijs. Het nieuws bleek reeds op 17 juni Madras en de 23ste de Fransen hebben bereikt maar niet de eskaders buitengaats. De Franse marinecommandanten ontvingen het bericht over de wapenstilstand op 29 juni van Kapitein Erasmus Gower, commandant van HMS Medea, terwijl hij onder de ‘Flag of Truce’ voer. Hierna werden alle vijandelikheden meteen verdaagd.

De Suffren kreeg na enige tijd opdracht met het merendeel van zijn eskader naar huis terug te keren. Op 5 oktober vertrok hij: ‘laatende hier vijf schepen van linie en drie fregatten, en de Engelsens zullen niet meer in deese gewesten houden’. Dit was het resultaat van het vertrouwen dat beide vlagofficieren in elkaar stelden.¹⁵³ Van de Franse minister van marine, marquis Charles de Castries¹⁵⁴ en de Britse onderhandelaar in Parijs Alleyne Fitzherbert¹⁵⁵ onderschreven dat vijf linieschepen van beide landen achterbleven totdat het verdrag was geratificeerd.

Voor zijn vertrek had De Suffren Falck schriftelijk van zijn vriendschap laten blijken ‘zonder opsmukte complimenten, (...), beklagende zich mij niet te hebben mogen ontmoete’. Zowel De Suffren als Falck spraken met affectie over elkaar: Falck schreef: ‘t is een braaf, aller dapperste man. Dit wordt zelfs van de Engelschen gezegd’. Toen De Suffren in 1785 als lid van de Soevereine Orde van Malta in La Valetta een ontmoeting had met de nieuwe Nederlandse gezant aan het Hof van het Ottomaanse Rijk, Frederik baron van Dedem van de Gelder, die op weg was naar zijn standplaats Istanbul,¹⁵⁶ prees hij zeer ‘d’Hr. Valk’ en toonde hij Van Dedem de degen met briljanten bezet en de tekening van de medaille die hij als dank van de VOC had gekregen.¹⁵⁷

13.5 Wapenstilstand

‘Ongelukkig is de maatschappij wanneer haare behoudens van de Franse hulp afhangen’,¹⁵⁸ staat aan het begin van paragraaf 13.3. De steun van het Franse eskader was onmis-

152 Richmond, *Navy in India*, 368; hij duidt deze manoeuvre aan als de ‘soldiers battle’.

153 BL, IOR inv. nr. H/813, Documents from the collections of Sir George Forrest, C.I.E.: transcripts from the records at Pondicherry, 151-314, De Suffren aan Edward Hughes, Pondicherry, 19 september 1783.

154 Charles Eugene Gabriel de la Croix, marquis de Castries (1727-1801), minister van marine.

155 Alleyne Fitzherbert, 1st baron St Helens (1753-1839), Brits ambassadeur bij de vredesonderhandelingen in Parijs; 1783 ambassadeur aan het Russische Hof.

156 Schmidt, *Per koets naar Constantinopel*.

157 Schmidt, *Per koets naar Constantinopel*; Van Dedem, *Gezantschappreis*, 135.

158 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins (duplikaat), 26 oktober 1781.

baar gebleken en had er voor gezorgd dat de vestiging Ceylon de oorlog had overleefd; het had echter veel zorgen en hoge kosten met zich meegebracht. Na de herovering van Trincomalee waren de Fransen niet direct bereid de vesting met omgeving weer over te dragen aan de Compagnie. Zij wensten niet alleen een forse financiële bijdrage voor een blijvende aanwezigheid in Trincomalee maar ook voor hun overige militaire inspanningen in Voor-Indië. Falck zou de teruggave en het herstel van het gezag over de vesting niet meer meemaken.

In de Raad van 17 juni 1784 vertelde Falck in de Hollandse Courant van 12 november 1783 een artikel te hebben gelezen dat de Britse hoofdonderhandelaar in Parijs de hertog van Manchester¹⁵⁹ van zijn Hof opdracht had ontvangen om de artikelen uit het traktaat tussen de Fransen en de Britten uit te voeren. Manchester had daarop 'de nodige dépêches in duplo' naar India gezonden. Het verwonderde de Raad dat hij niets had ontvangen van de Hoge Regering.¹⁶⁰ Aan Monneron had Falck in augustus 1783 geschreven dat hij van De Suffren had vernomen dat er een wapenstilstand was gesloten tussen 'de Engelsen en de Hollanders'.¹⁶¹ Hij was in een redelijk vroeg stadium op de hoogte van de ontwikkelingen in Europa.

In februari 1784 ontving hij pas het definitieve nieuws over de voorlopige vrede.¹⁶² Enige maanden daarna ontving hij een brief van de griffier van de Staten-Generaal, Hendrik Fagel de Oude, waarin stond dat de vrede was gesloten en dat Negapatnam definitief in Britse handen zou blijven. Een punt dat hij al direct van Monneron had gehoord.

Volgens Falck was dat verlies wel te boven te komen; veel ernstiger vond hij dat de positie van de Compagnie in Voor-Indië een geweldige knauw had gekregen en dat het aanzien nog verder was gedaald.¹⁶³ Hij vond de teloorgang van de bezittingen 'waarlijk het vervolg van onze weerloosheid en lafheid'. Hij vermoedde dat de Fransen wel hun redenen hadden gehad om een vrede te sluiten die voor de Britten zo voordelig mogelijk was:

want voor hunne onnoemelijke kosten, en groot volk verlies, hebben zij niets in O.I. bedongen, en de komst van den Hr. De Bussy zoude goede stoffe geeven, voor een kluchtspel. Ik geloof echter dat de Franschen altoos onder de hand werken zullen tegen de engelschen. Tipoe Saib [Tippu Sultan] heeft op de tijding van den wapenstilstand zeer gescholden op de Franschen. Die hebben hem echter op zijn vaders troon geholpen, maar de Hollanders hebben niets gedaan, en zenden soldaaten en oorlogsschepen nadat de oorlog geëindigd is.¹⁶⁴

Tippu Sultan van Mysore was na de wapenstilstand woedend op de Fransen. Zijn houding kwam overeen met de bittere teleurstelling en het zeer negatieve oordeel van Falck over de rol en het aandeel van de Republiek tijdens deze oorlog.

159 George Montagu, 4th Duke of Manchester (1737-1788), had de leiding van de vredesbesprekingen in Parijs in 1783.

160 SLNA, inv. nrs. 1/750 en 1/777, Resolutie Secrete Raad, 17 juni 1784; het stuk bleek, na enig zoeken, wel in een pakket brieven van de Hoge Regering te zitten; er werd besloten dit ook ter kennis te brengen van het gouvernement te Madras.

161 AMB, le fonds Monneron inv. nr. 122 S 11, Iman Willem Falck aan Louis Monneron, 18 augustus 1783.

162 NA, VOC inv. nr. 3636, Iman Willem Falck aan de Geheime Commissie van Oorlogszaken, 17 september 1784; NA, Collectie Fagel inv. nr. 2600, Hendrik Fagel de Oude aan Iman Willem Falck, 3 april 1784.

163 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 20 juni 1783.

164 NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck, 20 juni 1783, (duplikaat) met PS, 5 november 1783 (ontvangen 11 juni 1784).

De positie van de Republiek en haar Oost-Indische Compagnie zag erg ongunstig uit. Zij was volledig overgeleverd aan de luimen van beide grootmachten. Het enige lichtpuntje voor Falck en de Compagnie leek de werkelijke aantocht van een Staats eskader.

Van Falcks positieve en tactische houding tegenover de Britten voor de Vierde Engelse Oorlog was niet veel meer over. Hij constateerde dat een deel van de Nederlanders de Prins aan het hoogste gezag had willen helpen en dat zij om dit doel te bereiken ‘onze macht eerst door de Engelschen of anderen zouden willen laten fnuiken (kortwieken)’. Hij kon dat moeilijk geloven maar hij ontdekte dat dit wel zo had plaatsgevonden in Patria. In de Oost was de Compagnie volgens hem slachtoffer geworden van de eigen ‘bedrijveloosheid’. Hij wenste niet mee te gaan met het gevolg dat anderen hieruit trokken: dat was in strijd met het gezond verstand. Hij geloofde liever dat ‘men eene ontijdige aankleefing aan Engeland vrede, gevreesd heeft’, waarmee hij moet hebben bedoeld dat de angst aan de wensen van de Britten toe te geven conform de verdragen onterecht was.

Binnen de prinsgezinden in Patria had men gehoopt dat een krachtige samenwerking met de Fransen de Britten zou afschrikken. Falck was van oordeel dat de Britse ministers geen problemen hadden ‘om zulke zwakke geesten te leuren met beloften, dat dan de staat zijne reekening bij de vrede best maaken zoude’. Dit was allemaal anders uitgevallen en hij vond dat ook ‘het ministerie in engeland sedert het begin van den oorlog veranderd!’ Hij was verder van mening dat de ‘Engelsche partij’ c.q. de Hofpartij het geheel had laten afweten. Er had een vrede met ‘roemrijke voorwaarden’ kunnen worden gesloten zonder daarmee de verhouding met de Britten ‘geheel te verbrijzelen’. Falck komt daarmee weer bij zijn punt van het Staatse eskader: ‘men hadt, bij voorbeeld, maar zoo veel oorlogsschepen [4, 5 of 6 van onze oorlogsschepen], als toen in de Middellandsche Zee zworven, in alle ijl naar de O.I. moeten zenden, die in ’t laatst van 1781 (...) de haven van Trinkenemale hadden kunnen bereiken, en daar de fransche hulp afwachten’. Indien de Staatse schepen er eind 1781 waren geweest, dan hadden zij met de Fransen die in februari 1782 waren gearriveerd een overmacht gehad op de Britten en hadden zij ‘de Engelsche zeemacht in O.I. verpletterd, den oorlog te lande voor hen allergevaarlijkst hebben gemaakt, en waarschijnlijk zeer voordeelige vrede hebben uitgewerkt ...’.¹⁶⁵

13.6 De verhouding tot Kandy

Die van Kandia behandelen ons even als voor den oorlog dien de Komp. zo veel gekost heeft.¹⁶⁶

Door de oorlog zou de verhouding met Kandy veranderen; aan de lange periode van rust en overwicht door Colombo was een einde gekomen:

Alle [deze] omstandigheden omtrent Kandia zijn zeedert den ongelukkigen oorlog met Engeland en zeedert dat zij ons als geheel aan ons noodlot overgelaeten gezien hebben, der wijs

¹⁶⁵ NA, Collectie Falck 3, Iman Willem Falck aan Otto Willem Falck (Extract); afkomstig uit een brief vermoedelijk in de loop van 1784.

¹⁶⁶ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 17 maart 1783.

[voor ons] ten nadeele verandert, dat de Hofgroten, ons even als vooren den kandiaschen oorlog beginnen te behandelen ons onderwerpende aan die zelfde vernederend ceremonieën die door het vredestractaat van 1766: voor altoos meenden afgeschafte te hebben. In 1781 ontzeijden zij ons alle vrijheid om in 's konings land te schillen, wel wetende dat wij in een oorlog gewikkelt ons daer tegen niet zouden durven verzetten. In 1782 beperk[t]en zij de schil vrijheid zoo nauw als tijt voor den kandiaschen oorlog heeft plaets gehad; en in dit jaar hebben ze de oproerige kaneelchilliers zoo wel voor gestaen dat de oogst daer door aenmerklijk zal vermindert weesen.¹⁶⁷

In het hier aangehaalde citaat wond Falck er geen doekjes om: de voordelen van de vrede van 1766 waren verdwenen. Door de oorlog met de Britten was het aanzien bij de Kandianen gedoofd, wederom werden de vernederende Hofceremonieën ingesteld. Bij het begin van zijn bestuur, na de vrede met Kandy in 1766, had hij de Kandianen onder de duim weten te houden. Uit Falcks *Aanmerkingen op de Reflexien* over de militaire situatie op Ceylon werd eerder geciteerd: 'Het schijnt mij toe, dat het onmogelijk is Ceijlon tegen een Binnen en buitenlandschen vijand tegelijk, te beschermen, zonder eene macht die het vermogen van de Maatschappij verre te bovengaat'.¹⁶⁸ Dit was uitstekend gelukt tot het uitbreken van de 'ongelukkigen oorlog met Engeland'. Na het uitbreken moest er daarom door Colombo van alles aan worden gedaan dat er geen strijd naar twee kanten plaats zou vinden. De Kandianen wisten uitstekend gebruik te maken van de moeilijke positie van de Compagnie; een strafexpeditie tegen Kandy was in deze situatie uitgesloten.

De relatie met Kandy was al verslechterd vóór de oorlog met de Britten. Aanleiding was het ongenoegen van het Hof dat er uit Colombo geen buitengewone ambassade was gestuurd om de koning geluk te wensen met zijn huwelijk. Weliswaar was de bruid en nog een andere prinses door de Compagnie uit Zuid-India naar Kandy gebracht en was Colombo hiervoor uitvoerig bedankt, maar deze assistentie was geen excuus om een bijzondere ambassade na te laten. Dit bleek uit de woorden van de koninklijke gezanten die in januari 1781 Colombo bezochten. De ontstemming van het Hof kwam opnieuw tot uiting bij de volgende ambassade van Colombo aan Kandy: de koning weigerde toestemming te geven in de Koningslanden te schillen. Bij terugkomst van de ambassade werd direct door de Raad als tegenmaatregel het principe toegepast 'geen kaneel, geen zout'.¹⁶⁹ Dit riep nieuwe spanningen op in de relatie met Kandy.

Alsnog werd besloten gelukwensen aan te bieden. Falck en de Raad gingen ervan uit dat de koning en het Hof met enige geschenken tevreden konden worden gesteld.¹⁷⁰ De ambassade werd niet alleen gestuurd om alsnog de koning met zijn huwelijk geluk te wensen; de ambassadeurs kregen nog twee andere opdrachten mee: er moest toestemming worden gevraagd te schillen en verder moest worden vastgesteld welke kant het Hof zou kiezen in de

¹⁶⁷ NA, VOC inv. nr. 9991; opmerkingen van Falck, die waren gevoegd bij de Staat van Ceylon over 1783, (verzonden 23 februari 1784) met opmerkingen die waren gemaakt door de bewindhebbers in een brief aan de Hoge Regering van 30 november 1781.

¹⁶⁸ Falck, *Aanmerkingen*, paragraaf 1; zijn aantekening in de marge.

¹⁶⁹ NA, VOC inv. nr. 9991, Verslag ambassade naar Kandy van 15 maart-11 april 1781 onder ambassadeur Cornelis de Cock.

¹⁷⁰ SLNA, inv. nr. 1/3084, Resolutie Raad, 6 juni 1781. Er werd besloten een ambassade voor te bereiden.

Afb. 14 'De Dessave (De Cock) te Colombo op Cylon, met de Capiteins der Cingalezen, zittende in zyn gaanderij om de zaken en geschillen van den inlander af te doen', 'Nov: 29 1785', aquarel Jan Brandes (1743-1808) (Rijksmuseum Amsterdam).

inmiddels uitgebroken oorlog. Daarom stelde Falck een zware samenstelling van de ambassade voor en opperde als ambassadeur zijn belangrijkste vertrouweling de dessave van Colombo, De Cock, daar hij wist hoe gevoelig het Hof was voor de samenstelling van de ambassades. Reeds eerder was hij als neef van Falck met veel égarde in Kandy ontvangen. Als tweede man werd de koopman Frederik Pieter de Rock als extra ordinaris ambassadeur

benoemd.¹⁷¹ Bij aankomst te Kandy werden zij inderdaad groots ontvangen en mochten zij de geschenken overhandigen. De koning leek weer ingenomen te zijn met de Compagnie. Toch lukte het de ambassadeurs niet toestemming te krijgen voor het schillen in de Koningslanden. Bovendien twijfelden de ambassadeurs over de zijde die het Hof zou kiezen in de oorlog. Het Hof kon niet worden verleid zich tegen samenwerking met de Britten uit te spreken, ook al hadden de ambassadeurs ernstige aantijgingen gedaan aan het adres van Groot-Brittannië.¹⁷² Bij zijn terugkomst op 31 juli verzuchtte De Cock in de lijn van Falck dat werkelijk alles zou veranderen door de komst van een ‘Nederlandse vloot’.¹⁷³ In oktober kwam er duidelijkheid over de opstelling van het Hof: het was positief; het bood zelfs zijn steun aan tegen de Britten. De gouverneur en Raad sloegen dit aanbod vooralsnog af; in hun reactie stelden zij dat het tij spoedig zou keren met de komst van de ‘Franse en Nederlandse vloot’. De steun van de Kandiaanse soldaten werd in Colombo niet hoog aangeslagen; bij het eerste schot van de Britten zou het leger van de koning op de vlucht slaan. Geleidelijk aan nam dit wantrouwen af en toonde de Raad zijn tevredenheid over de positieve houding van Kandy. Deze werd toegeschreven aan de geschenken die voor de Hofgroten waren meegebracht en aan de *égards* waarmee ze waren behandeld. Daarnaast speelde de wijze waarop de Britten de vorstendommen in Madura hadden gekrenkt. De koning voelde zich betrokken bij de gebeurtenissen aldaar; zoals al eerder naar voren is gebracht, was zijn dynastie afkomstig uit Madura. Blijkbaar had hij informatie gekregen van een ‘van de kust overgekomen Nayak’.¹⁷⁴

Falck liet het Hof weten dat hij het nodige zou doen om de veiligheid van Kandy te garanderen. Hij gaf het zelfs toestemming enige artillerie en munitie op te halen in Batticaloa.¹⁷⁵

De Compagnie had niet alleen in Zuid-India maar ook in Kandy zwaar aan prestige ingeboet door de verliezen aan de Coromandel, in de Onderhorigheden en vooral door de val van Trincomalee. In de Raad was in het najaar van 1781 afgesproken formeel met de koninklijke gezantschappen om te gaan en vooral niet in discussie te treden.¹⁷⁶

In Kandy had begin 1782 een zeer belangrijke verandering plaatsgevonden door het overlijden van koning Kirti Sri Raja Singa. Volgens de berichtgeving zou hij van zijn paard zijn gevallen en aan de gevolgen daarvan twee maanden later zijn overleden. Hij werd opgevolgd door zijn jongere broer Sri Radjadhi Raja Singa,¹⁷⁷ 1782-1798, omdat zijn kinderen niet van zijn officiële maar van zijn tweede vrouw waren. De dood van Sri Kirti betekende dat er een einde was gekomen aan een regeringsperiode van 34 jaar. De verhouding met de Compagnie was tijdens zijn regering alle kanten uitgegaan van oorlog tot een zekere mate van vriendschap en alles daar tussenin. Falck stelde de Raad voor de nieuwe koning ‘met

171 NA, inv. nr. 3615, Resolutie Raad, 14 juni 1781, met verwijzing naar de Secrete Raad van 6 juni 1781; Idem, de ambassade vond plaats van 23 juni-31 juli 1781.

172 NA, VOC inv. nr. 3640, Verslag van Gezantschap naar Kandy van 23 juni tot 31 juli 1782.

173 NA, VOC inv. nr. 3625, Resolutie Raad, 23 juni 1782.

174 NA, VOC inv. nr. 9988, Resolutie Raad, 22 januari 1782.

175 NA, VOC inv. nr. 3640, Resolutie Secrete raad, 12 februari 1782; in de instructie aan het opperhoofd te Batticaloa zou zijn bericht dat hij vijf à zes kanonnen mocht leveren met veel munitie.

176 NA, VOC inv. nr. 3640, Resolutie Raad, 9 september 1781.

177 Sri Radjadhi Raja Sin(g)ha (1782-1798), niet erg in politiek geïnteresseerd; kunstliefhebber en poëet; stierf kinderloos; zijn Hof werd beheerst door familieleden uit Zuid-India.

zijn komst op de troon te laten gelukwensen' door de ambassadeur Billing en Keuneman.¹⁷⁸

Ook aan het 'afsterven' van Sri Kirti werd aandacht geschonken door het zenden van de koopman Dirk Joan Potken,¹⁷⁹ die als speciaal gezant van Falck zijn rouwbeklag aan het Hof aanzegde.¹⁸⁰

De sfeer aan het Hof was bij de komst van de ambassadeur Billing eind maart 1782 veranderd.¹⁸¹ Dit had mede te maken met de nieuwe koning Sri Radjadhi Raja Singa, die de Compagnie ondanks zijn afkeer redelijk behandelde. Tijdens het vooroverleg op het paleis vroeg een van de Hofgroten schamper aan Billing 'wanneer de Engelsen nu onze overige bezittingen op Ceylon mochten aanvallen'. Deze antwoordde 'dat wij door de Franse zulk een machtige bijstand hadden ontvangen dat wij onze eigen oorlogsschepen nu dagelijks verwachten, en dat wij onder den goddelijks bijstand geheel niet bevreesd waren voor de aanvallen der Engelsen, die buiten des werks genoeg zouden hebben, zich zelfs stakende te houden'. De Hofgrote ging vervolgens in op het hofceremonieel en zou hebben gezegd dat 'de vriendschap tussen het Hof en de komp. niet konde stand grijpen wanneer wij nog langer de oude eerbewijzen willen weigeren'. Billing verzocht bij een volgende ontmoeting of de kaneelchillers niet alleen in de Koningslanden mochten schillen maar ook in andere nader vast te stellen gebieden; volgens hem was het vorige jaar door een ongegrond misverstand het schillen door het Hof geweigerd. De Compagnie gaf zeer veel geld uit aan de verdediging van het eiland en daarvoor waren nu eenmaal inkomsten nodig. Het Hof leek hiervoor gevoelig te zijn, maar vond dat er wat tegenover moest staan zoals het herstel van de oude eerbewijzen en de teruggave van de stranden. Billing zou hierop volgens het verslag zeer verbaasd hebben gereageerd; deze zaken waren volgens hem duidelijk in het traktaat van 1766 vastgelegd. Het Hof bracht tijdens het verdere vooroverleg naar voren dat Kandy altijd tegen beide artikelen in het traktaat was geweest; het meende dat er nimmer enige overeenstemming was geweest. Tot slot werd opgemerkt dat er van een audiëntie bij de koning geen sprake kon zijn als de Nederlanders niet bereid waren te knielen. Billing antwoordde hierop dat daarvoor geen enkele aanleiding was en hij merkte op dat 'de Nederlanders alleen knielden tegenover de Schepper'. De Kandianen brachten daartegen in dat de Britse ambassadeur, vermoedelijk werd hiermee bedoeld het bezoek van Pybus in 1763, op de meest nederige wijze voor de troon had geknield door met het voorhoofd op de grond te buigen. Volgens Billing was dit alleen maar uiterlijke schijn en gedroegen zij zich in India in werkelijkheid totaal anders. In latere gesprekken met de Hofgroten werd door de Kandianen nog naar voren gebracht dat de Hollanders 100 jaar hadden geknield en daarvoor de Portugezen 200 jaar; de Fransen en Engelsen die aan het Hof waren geweest hadden het ceremonieel nooit geweigerd; zelfs de Bramines, die tot de hoogste kaste behoorden

178 NA, VOC inv. nr. 3640, Resolutie Raad, 1 maart 1782; secretaris Billing en de onderkoopman Keuneman werden met de ambassade belast.

179 Dirk Joan Potken (1718-?), 1734 in dienst van de VOC in Colombo als soldaat; 1760 onderkoopman, 2^e pakhuismeester; 1782 koopman, winkelier (SLNA, inv. nr. 1/3085, Resolutie Raad, 2 april 1782; NA, VOC inv. nr. 5231, Generale Monsterrol, 1783).

180 NA, VOC inv. nr. 3640, Resolutie Raad, 2 april 1782.

181 NA, VOC inv. nr. 1/3085, Resolutie Raad, 15 maart 1782; voor een ambassade naar Kandy waren vertrokken Billing en de onderkoopman Keuneman; scriba Jupiter.

in Zuid-India, zouden dit zo hebben gedaan evenals gezanten van de Koning van Siam.¹⁸²

Over de stranden was Billing nogal lichtig; deze hadden de Compagnie drie keer zoveel geld gekost dan zij hadden opbracht. Aan het eind van de voorbesprekingen merkte Billing op dat er spoedig troepen uit Jaffna richting Trincomalee door de Koningslanden zouden trekken om samen met de Franse vloot de stad te heroveren. Hij verzocht het Hof vriendelijk om verzorging van deze troepen, uiteraard tegen vergoeding.

Hij begreep anderszins dat het Hof niet te vermurwen was over het cermonieel en besloot, tot grote tevredenheid van het Hof, bij de audiëntie voor de koning te knielen. Hij handelde hiermee in strijd met de instructie, die dit nadrukkelijk verbood.¹⁸³

Na afloop van de audiëntie kreeg Billing te horen dat de koning bereid was alle verzoeken in te willigen. Nu voelde Billing zich misleid, omdat in ruil voor het schillen alle stranden werden opgeëist, niet alleen de oostelijke. De Hofgroten wilden de oostelijke landen die op de Britten zouden worden veroverd, behouden; dit was grootspraak want de Britten hadden benevens Trincomalee helemaal niets veroverd. Uiteindelijk werd aan de wensen inzake het schillen van kaneel gedeeltelijk tegemoet gekomen zonder dat op de eis over het teruggeven van de kuststrook aan Kandy tegemoet werd gekomen.

De disava van de Drie Korles liet enige tijd later in een brief aan Falck weten dat de Britse gezant Boyd niet veel later na Billing in Kandy was aangekomen. Boyd had gezegd dat de Hollanders een trouweloos en bedrieglijk volk waren; de Engelsen kwamen hun zaken wél na en men zou op de Engelsen kunnen steunen om de Hollanders van het eiland te verjagen; alle landen die zij op de Hollanders zouden veroveren zouden zij aan het Hof overgeven; de Engelsen zouden jaarlijks aan het Hof '20x meer presenten geven dan de Hollanders tot nu toe hadden gedaan'; de broer van de koning zou tot koning van Madura worden verheven; 'de producten van het land zoude het Hof aan de engelschen leveren, voor zodanige prijzen als men zoude kunnen akkoorderen'; kortom, het Hof zou een groot zakelijk belang hebben bij het Britse voorstel.

Zij zouden deze voorstellen volgens de disava hebben afgewezen uit bijzondere vriendschap met de Hollanders. De Raad liet aan het Hof weten dat het moest inzien dat de Britten waren gekomen om hen te misleiden, 'Hollanders hadden nooit enige vorst trouwloos behandeld'. Het verhaal deed de ronde dat het geheime bezoek van Boyd was mislukt omdat de koning alleen met een rechtstreekse afgezant van Koning George III wilde onderhandelen. Kandy was echter buitengewoon bevreesd voor het Britse optreden; het had het gevoel op dat moment beter af te zijn met de Compagnie die weinig speelruimte had en slechts kon schermen met de komst van het 'machtige Franse eskader'. Falck schreef dat hij er alles aan probeerde te doen om de steun van Kandy te bewaren: 'hetgeen nog beter zou gaan indien er een krachtig ontzet uit Nederland zou komen'.¹⁸⁴

182 SLNA, inv. nr. 1/3085, Verslag van de ambassade naar Kandy 17 maart-9 april 1782 aan het Hof van Kandy door Frederik Jacob Billing, provisioneel koopman en secretaris van het gouvernement.

183 SLNA, inv. nr. 1/750 en 1/776, Resolutie Secrete Raad, 13 maart 1782; Volgens zijn instructie was zijn belangrijkste opdracht het geven van een onderbouwde uitleg over de positie van de Nederlanders en de Britten in de oorlog; hij mocht nog steeds niet overgaan tot het oude ceremonieel tegenover de koning. Bij terugkomst in Colombo en tijdens zijn toelichting van zijn verslag in de Raad werd hij hierover niet gekapitteld.

184 KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 7 maart 1782.

De Kandiaanse eis dat in het vervolg de ambassadeurs het oude Hofceremonieel met 'de verneederende ceremonieën' zouden moeten respecteren, moest met de nodige afkeer worden aanvaard. In Kandiaanse ogen was het aanzien ernstig geschaad door het zwakke optreden van de Compagnie en de Republiek in de oorlog. De andere wensen van het Hof waren niet zozeer de kuststrook maar de teruggave van de havens in het gebied van Puttalam waar door Kandy zelf weer handel zou kunnen drijven buiten het eiland. Tijdens het koninklijk gezantschap van 1785 zou Falck uitleggen dat hij hierover niet kon beslissen maar dat dit een zaak was van de Hoge Regering. Door dit verzoek van het begin aan te houden, moest het voor hem mogelijk zijn eerst met de Britse en Franse aspiraties af te rekenen.

Schrikker stelt dat Falck op het laatst niet langer een krachtige politieke lijn kon uitzetten tegenover het Hof; hij schoof de beslissing af op zijn superieuren. Hij zou dit direct weerlegd hebben met de opmerking dat zijn superieuren de positie van de Compagnie hadden verspeeld in Zuid-India en Ceylon door niets toe te staan en niets te doen voor een krachtig optreden.¹⁸⁵

13.7 Conclusie

Falck was zwaar teleurgesteld in de bijdrage van Patria en in het bijzonder over het niet sturen van een Staats eskader. Er is nauwelijks een brief te vinden waarin hij niet aandrong op de komst daarvan. Dankzij de Franse vloot was Ceylon niet ten onder gegaan tegen de oppermachtige Royal Navy. Zijn strategie voor de verdediging van Ceylon faalde doordat de eerste linie, de Compagniesvestigingen in Zuid-India, door de overmacht van de Britse legers onder de voet was gelopen, met uitzondering van de Malabar.

Falck had keer op keer gewaarschuwd voor de opkomende macht van de Britten. Daarom was hij aan het begin van zijn bestuur er voorstander van de strikte neutraliteitspolitiek van de Republiek en de Hoge Regering los te laten. Er was in het begin een mogelijkheid voor een bondgenootschap met Haider Ali, tot hij de grote usurpator werd, waarna Falck naar een militair verbond met de Britten zocht. Het had hem daarnaast voortdurend geërgerd dat geen van de bevriende Indiase vorsten, zelfs degenen waarmee verdragen bestonden, daadwerkelijk militair mochten worden gesteund. Op het moment dat de Britse acties tegen Negapatnam begonnen, moest haastig een beroep worden gedaan op de steeds afgewezen Haider Ali.

Er kon nu niets meer op een diplomatieke en evenwichtige manier worden georganiseerd. De verhoudingen in Zuid-India waren door het opkomende Brits-Indische militaire apparaat totaal aan het veranderen, waarbij een einde kwam aan de overmacht van de Mysorse legers die bijna 20 jaar onoverwinnelijk hadden geleken.

Of het nu lag aan de strategische politiek van Falck, het hardhandig optreden van de Britten in Madura of berekenendheid van de het Kandiaanse Hof, het voeren een tweefrontenoorlog op Ceylon was tijdens de Vierde Engelse Oorlog niet nodig. De Kandianen waren zelfs bereid de Compagnie te steunen tegen de Britten. Dat zij hiervoor genoegdoening

¹⁸⁵ NA, Collectie Fagel inv. nr. 2600, Iman Willem Falck aan Hendrik Fagel de Oude, 3 april 1784.

vroegen in de vorm van het herstel van het oude hofceremonieel voor de ambassadeurs uit Colombo en dat zij wederom enige havens opeisten in strijd met het traktaat van 1766 was logisch. De Compagnie had veel aanzien en gezag verloren zowel op Ceylon als in Zuid-India; hiervoor moest een prijs worden betaald.

De oude vijand Haider Ali was niet langer de grote bedreiging voor de Compagnie maar werd de belangrijkste bondgenoot op het vasteland van Zuid-India. De Fransen zouden ter zee de door Falck gewenste plaats van een Staatse vloot innemen en rugdekking geven aan Ceylon. Falck schreef daarom aan de Prins: 'hadt de goede hand van God niet voor ons gewaakt door den krijg dien Haider-ali-kan den engelsen aandoet en zonder der franschen nog voortzet'.¹⁸⁶

De Britten zouden na de Vierde Engelse Oorlog Negapatnam behouden. Innes Munro¹⁸⁷ gaf in zijn boek dat in 1789 uitkwam over de veldtochten in India een uitstekende conclusie over de Britse zijde van de oorlog tegen de Compagnie in Zuid-India en Ceylon. Hij stelt terecht dat de uitkomst een voor de Britten gunstige bijdrage leverde aan de verdere uitbouw van hun aanwezigheid in Zuid-India.

De Hoge Regering keek nauwelijks verder dan de Indische archipel, Patria was intern hopeloos verdeeld door de politieke tegenstellingen en Ceylon moest het zoveel mogelijk zelf rooien zonder nog langer te kunnen rekenen op Zuid-India als strategische buffer.

Het is ook duidelijk dat Falcks kritiek gebaseerd was op alleen kennis van de Aziatische verhoudingen en nauwelijks van de Europese; vermoedelijk kon hij zijn mening alleen gronden op informatie uit (verouderde) kranten en de briefwisseling met familie en vrienden waaronder neef Otto.

¹⁸⁶ KHA, Archief Willem V inv. nr. 1828, Iman Willem Falck aan de Prins, 16 oktober 1781.

¹⁸⁷ Innes Munro (†1827) luitenant-kolonel, en auteur; familie van Sir Hector Munro; nam deel aan de veldtochten tegen Haider Ali als luitenant en schreef een indringend relaas over de veldtochten: *A Narrative of the Military Operations in the Carnatic in 1780-4*.